

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Výbory z dětské poezie Františka Hrubína

Bakalářská práce

Studijní program: B7310 – Filologie
Studijní obor: 7310R033 – Český jazyk a literatura
Autor práce: **Markéta Nedvídková**
Vedoucí práce: PhDr. Petr Šrámek, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Nedvídková**
Osobní číslo: **P11000259**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Český jazyk a literatura**
Název tématu: **Výbory z dětské poezie Františka Hrubína**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem této bakalářské práce je porovnat výběry antologistů Jany Čeňkové-Říkadla pro celý den a taky navečer, Šárky Krejčové-Od jara do jara, Eduarda Petišky-Dětem aj. Předmětem zkoumání bude žánrová struktura, lyrické či epické zařazení veršů, motivy a témata jednotlivých výborů. Dále analýza současného využití Františka Hrubína pro děti (např. slabikáře, čítanky apod.) v základních školách, mateřských školách a obecně.

Ve druhé části práce budu navrhnout vlastní výbor s cílenou věkovou skupinou.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ČEŇKOVÁ, Jana. Zpívá-li básník o dětství. O tvorbě Františka Hrubína pro děti. Literární archiv. 2010, roč. 2010, č. 42, s. 27-39. ISSN 0231-5904

HEŘMAN, Zdeněk. Čtyři studie o Františku Hrubínovi. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960. 227 s.

MÁLKOVÁ, Iva. František Hrubín: z archivních fondů. Brno: Host, 2011, 334 s. ISBN 978-807-3689-711

MÁLKOVÁ, Iva a Daniel ŘEHÁK. Tvůrčí osobnost Františka Hrubína: bibliografie. Brno: Host, 2009. 336 s. ISBN 978-80-7294-372-2

VŠETIČKA, František. Čtyři hlasy: O kompoziční výstavbě poezie pro děti. Ostrava: Profil, 1989.

202 s.

HRUBÍN, František. Dětem. [Výbor sestavil a ilustrace vybral Eduard Petiška; ilustroval Jiří Trnka]. Praha: Albatros, 1990. 92 s. ISBN 978-80-00-02937-5

HRUBÍN, František. Od jara do jara. [Ilustroval Matěj Forman; sestavila Šárka Krejčová]. Praha: Albatros, 2011. 122 s. ISBN 978-80-00-02693-0

HRUBÍN, František. Říkadla pro celý den a taky navečer. [Výbor sestavila, ediční poznámku a předmluvu napsala Jana Čeňková]. Praha: Meander, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86283-56.2

HRUBÍN, František. Živote, postůj. Ilustrovala Eva Bednářová; uspořádal Ladislav Vacina. Praha: Albatros, 1987. 188 s. ISBN 13-722-87

LADA, Josef a František HRUBÍN. Ladův veselý přírodopis. Praha: Albatros, 1999. 48 s.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Petr Šrámek, Ph.D.

UK

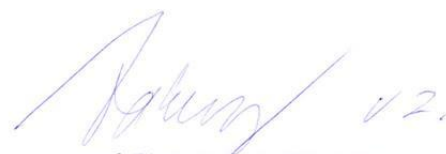
Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Poděkování patří panu PhDr. Petru Šrámkovi, Ph.D, za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné připomínky při vypracování bakalářské práce.

Dále chci velmi poděkovat své rodině, která mi poskytla podklady a materiály ke zpracování některých témat a byla pro mě velkou podporou.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá výběry z dětské poezie Františka Hrubína od 2. poloviny 20. století. Cílem této práce je zpřehlednit vydané antologie, analyzovat je a zaměřit se na jejich motivy a témata.

V teoretické části je přehled personálních a obecných antologií v české literatuře, význam dětské poezie a říkadel ve světě dětí. V praktické části práce doložím, jak se v dnešní době využívají Hrubínovy texty ve školství. V neposlední řadě v tomto oddílu komentuji výběr, který jsem navrhla, a odůvodňuji kritérium, z něhož jsem vycházela při jeho tvoření.

Praktická část se nachází v příloze bakalářské práce. Je v ní mnou sestavený výběr, který jsem doplnila předmluvou a ediční poznámkou.

Klíčová slova: *František Hrubín, výběr, Kouzelný den s Františkem Hrubínem, motiv, téma.*

Abstract

This thesis focuses on the anthology of children's poetry written by František Hrubín beginning from the 2nd half of the 20th century. The aim of this work is to organize and analyse the published anthologies and to focus on the main themes and motives.

The theoretical part comprises the overview of personal and general anthologies in Czech literature and the significance of poems and nursery rhymes in the world of children. The practical part subsequently looks into the use of Hrubín's texts in the education system. Last but not least, the theoretical part comments on the specific anthology as proposed by the author of this work, and clarifies the main criterion for its creation.

The practical part can be found in the attachment to this thesis. It is an anthology created by the author accompanied by the preface and the editor's note.

Keywords: *František Hrubín, anthology, Magic day with František Hrubín, motive, theme.*

Úvod	8
1. OBECNÝ ÚVOD K VÝBORŮM.....	9
1.1 Antologie	9
1.2 Obecné antologie	9
1.3 Personální antologie	11
1.4 Výbory spjaté s osobností Františka Hrubína.....	13
1.5 Zlatý věnec	15
2. POEZIE PRO DĚTI	17
2.1 DĚTSKÁ POEZIE A JEJÍ VÝCHODISKO Z FOLKLORU.....	17
2.2 Říkadla pro děti	18
2.3 Verše básníků a jejich využití ve výchově	19
3. ANALÝZA VÝBORŮ FRANTIŠKA HRUBÍNA	20
3.1 Jana Čeňková – Říkadla pro celý den a taky navečer.....	20
3.2 Šárka Krejčová – Od jara do jara.....	24
3.3 Eduard Petiška - Dětem	27
3.4 Josef Lada a František Hrubín – Ladův veselý přírodopis	30
3.5 Závěrečné konstatování výborů a tvorby Františka Hrubína.....	31
4. VYUŽITÍ HRUBÍNA V MATEŘSKÉ, ZÁKLADNÍ A SPECIÁLNÍ ŠKOLE	33
4.1 Veřejně dostupné publikace a některá nakladatelství.....	33
4.2 Speciální a praktická škola	35
4.3 Základní škola (1.-5. třída)	39
4.4 Mateřská škola.....	40
5. NAVRŽENÍ VLASTNÍHO VÝBORU	44
6. ZÁVĚR.....	49
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
8. SEZNAM PŘÍLOH	52

Úvod

Téma bakalářské práce, *Výbory z dětské poezie Františka Hrubína*, jsem si zvolila z následujícího podstatného důvodu. Hrubín je velmi významný český představitel dětské literatury 20. století. Jeho tvorba utkvěla a stále utkvívá v paměti daleko více než jedné generaci. Vzniklo nepřehledné množství bakalářských a diplomových prací, studií, článků a monografií zabývajících se osobností Františka Hrubína, jeho díly a jakýmsi tendenčním vývojem v nich. Já však ve své práci záměrně vynechávám obecně známé informace a zaměřuji se i na celkový a stručný přehled antologií v českém prostředí. Rozsáhleji se budu věnovat výborům, které editoři sestavili z původních sbírek významného básníka. Podíváme-li se například na výbor Jany Čeňkové *Říkadla pro celý den a taky navečer*, vydaný v roce 2007, znovu si uvědomíme, že různá velice známá i neznámá říkadla, básně a hádanky zůstanou v povědomí mnoha pokolení, neboť ustavičně vznikají další soubory z Hrubínovy tvorby. Editoři tak připomínají stálý odkaz překrásné, hravé a veselé tvorby a věnují je s radostí jak dětem, tak rodičům. Zajímavým tématem je pro mě porozhlédnutí se, jak se v dnešní době Hrubínova tvorba využívá, ať už ve škole jako didaktická pomůcka, či jako oddechové čtení na lehárnách v mateřských školách. Zde vycházím z praxe svých rodičů, ti pracují ve školství a poskytli mi nepřehledné množství materiálů, s nimiž dennodenně pracují.

V příloze se nachází mnou sestavený výbor, na němž jsem mohla realizovat své ideje a kritéria, podle nichž by mohla vzniknout další krásná a originálně koncipovaná kniha. Při této práci jsem si uvědomila, že nelze vypustit klasická a notoricky známá říkadla volající po znovuoobjevení z původních sbírek.

1. OBECNÝ ÚVOD K VÝBORŮM

1.1 Antologie

Antologie, tedy výbor z literárních děl jedné nebo více národních literatur, mají dlouhou tradici, objevují se starou formou, tzv. *diván*, již v perské poezii. Na rozdíl od almanachu jde o výběr jakéhosi kánonu z klasických děl.

Existují rovněž antologie, v nichž byly ukázky vybrány podle tematiky, prostředí, období, určitého žánru atp.¹

Výbory můžeme dále rozdělit na obecné a personální, tímto dělením se budu zabývat v následující části.

1.2 Obecné antologie

Obecné antologie v sobě zahrnují výběr z literárních děl, osvětlující konkrétní téma, období, žánr či další specifická zaměření. U časového úseku může jít o desetiletí, století, ale také například o celou národní literaturu.

Význačným zástupcem obecné antologie v českém prostředí je průřez českou poezií od nejstarších dob po 20. století, přináší ji trojdílná reprezentativní antologie *Tisíc let české poezie* (vyšla v roce 1974). Ta představuje českou poezii od počátků do 20. století.

Nedokončený zůstal výbor ze starší české literatury (první svazek vyšel r. 1957 a přináší ukázky ze staročeské literatury do doby Husovy, dva následující svazky druhého dílu z let 1963 a 1964 obsahují ukázky z literatury doby husitské), k jehož vypracování dal podnět Vladislav Vančura před 2. světovou válkou (od 50. let se práce na tzv. akademickém výboru chopily kolektivy paleobohemistů pod vedením Bohuslava Havránka, Josefa Hrabáka a Jiřího Daňhelky).² Konkrétně tyto výbory, na nichž pracovali zmínění tři autoři a spolupracovníci, jsou dostupné v PDF formátu na internetových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR v Edici E. Sekce s názvem *Výbor z české literatury* v sobě zahrnuje tři díla. První z nich je *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu*, který vydalo nakladatelství ČSAV v roce 1957. Obsahuje latinské písemnictví, první české skladby, duchovní epiku, satiry a mnoho dalších témat. Jak je uvedeno v poznámce redakce, má za úkol ukázat a dokumentovat rozvoj a bohatství

¹*Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Editor Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

² VLAŠÍN, Š., pozn. 1, s. 28.

českého písemnictví od jeho počátku až do doby obrozenské. Druhý titul nese název *Výbor z české literatury doby husitské, sv. 1*, na který navazuje *Výbor z české literatury doby husitské, sv. 2*. Tyto dvě antologie byly vydané rok po sobě, opět nakladatelstvím ČSAV. První svazek zahrnuje témata jako *Husovi předchůdci*, *Období bojovného husitství*, *Próza historická a vojenská* a další. Druhý svazek se věnuje Petru Chelčickému, veršovaným skladbám, próze historické, cestopisné a zábavné, mimo jiné je zde i literatura odborná, a to přírodovědná a lékařská.

V Edici E jsou však i antologie, které se věnují historicky mladší české literatuře. Jsou jimi antologie *Z dějin českého myšlení o literatuře* díl 1–4. První díl začíná rokem 1945 a čtvrtý díl je zakončen rokem 1989. Vybral, uspořádal a edičně připravil Michal Příbáň. V těchto výběrech se odráží aktuální politická situace ovlivňující literární činnost.³

Další, kdo se zaměřil na antologie, je Svatava Urbanová. V současné době působí jako profesorka a ředitelka Ústavu pro regionální studia na Ostravské univerzitě, je také významná literární teoretička. Jejím oborem je mimo jiné literatura pro děti a mládež. Zaměřím-li se konkrétně na dětskou literaturu, je autorkou antologie *Děti a literatura: (antologie textů literatury pro děti a mládež 1.) : děti a poezie*. Spolu se Zuzanou Stanislavovou sestavila soubor reprezentativních textů slovenské literatury pro děti a mládež, titul nese název *Současná slovenská literatura pro děti a mládež*.

Informace o výběrech jsem čerpala z Krajské vědecké knihovny Liberec, výjimkou bylo elektronické zpracování Edice E Ústavu pro českou literaturu, webové stránky jsou přehledně řazené a předností je možnost stažení veškerých materiálů, či jen části, v souboru PDF. Při tomto vyhledávání jsem objevila také výbory sestavené pedagogy z katedry českého jazyka a literatury Technické univerzity Liberec.

Z regionálního fondu bych ráda zmínila knížku *Strašidla a čarování v Krkonoších*, která vznikla úpravou části rukopisu *Lidová mluva na Jilemnicku*. Autorem je Josef Stránský a na doprovodných textech se podílely Mgr. Eva Koudelková, Ph.D., a Jarmila Bachmannová. Kniha vyšla v roce 2014 v nakladatelství *Bor* a přináší výběr z historek zachycených při výzkumu nářečí v Podkrkonoší, vyprávění o strašidlech, lidových zvycích a pověrách. Přibližuje život zdejších lidí v poměrně dlouhém časovém období, některé z příběhů byly zaznamenány již v roce 1957. Publikace je doplněna dobovými fotografiemi.⁴

³*Výbor z české literatury* [online]. [citováno ze dne 30.5.2015]. Dostupné z: <http://ucl.cas.cz/edicee/antologie>.

⁴ STRÁNSKÝ, Josef a Jarmila BACHMANNOVÁ. *Strašidla a čarování v Krkonoších*. Vyd. 1. Liberec: Bor, 2014, 105 s. ISBN 978-80-87607-33-6.

V oddělení skript je možné vypůjčit si čítanku textů z období 20. století se zaměřením na uměleckou Skupinu 42. Tvůrcem souboru poezie je Mgr. Jiří Chocholoušek. Soubor vyšel v roce 2013 ve spolupráci s Technickou univerzitou v Liberci.

PhDr. Petr Šrámek, Ph.D., pedagog působící na katedře českého jazyka a literatury a vedoucí mé bakalářské práce, sestavil výbor *Nebe peklo ráj* s podtitulem *Tyglík české poezie pro děti 20. století*, který vyšel v roce 2009 v nakladatelství Albatros. Jak samotný název napovídá, výbor je zaměřený na tvorbu básníků 20. století. V předmluvě, hravě stylizované pro děti, se dozvídáme, že tyglík nám bude průvodcem a vedle čísel stránek se nacházejí další dvě čísla, která nás navedou do dalších oddílů, přičemž každý z nich, nebe, peklo i ráj, mají svou barvu. Nikdo vám však nebude bránit určovat si svá pravidla. V tyglíku má být vše podstatné, alchymistovi se v něm má vše proměnit ve zlato, a především musí snést vysoký žár poezie. Jsou zde vybrané básně tzv. „velikánů“ působících v tomto století, a to například P. Bezruče, I. Blatného, J. Čapka, E. Frynty, F. Halase, Z. Kriebela, J. Seiferta, J. Žáčka a mnoha dalších. V knize má své místo rovněž František Hrubín, jeho básničky *Maminčin dar*, *První pohádka* a *Kopretiny* doprovází veselé ilustrace.⁵ Další antologie sestavená Petrem Šrámkem nese název *Hrábky drápky odpadky* s podtitulem *Krasohled české poezie pro děti 19. století*, vydaný v roce 2012 nakladatelstvím Albatros. Kniha má velmi působivý formát a výtvarné zpracování, totožně jako výše zmiňovaná kniha *Nebe peklo ráj*. Pro děti je velmi důležité mít svou tajnou skrýš, jak píše editor v předmluvě. A 19. Století vymyslelo k tomuto účelu krasohled, do něhož se schovávaly různé předměty. „*Věci bez ladu a skladu vytvořily obrazy krásné a souměrné. Z neladu se zrodil soulad.*“⁶ Tato antologie v sobě zahrnuje verše básníků O. Březiny, J. Š. Baara, S. Čecha, K. J. Erbena, V. Háalka, J. S. Machara, K. V. Raise a mnoha dalších.

1.3 Personální antologie

Personální antologie se zaměřuje, na rozdíl od obecné, na konkrétního umělce. Výsledkem může být antologie z děl spisovatele, výbor z nakreslených obrazů malíře, soubor skladeb hudebního skladatele či soubor recenzí, polemik a esejů kritika. Ústředním

⁵ŠRÁMEK, Petr (ed.). *Nebe - peklo - ráj: tyglík české poezie pro děti 20. století*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2009, 289 s. ISBN 9788000024394.

⁶ŠRÁMEK, Petr (ed.). *Hrábky drápky odpadky: krasohled české poezie pro děti 19. století*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2012, 303 s. ISBN 9788000030500.

tématem této práce je dětská poezie, proto jsem se při hledání personálních antologií zaměřila na některá významná česká jména tohoto žánru.

Jan Noha je editorem knihy *Zlaté slunce, bílý den*, výboru z tvorby Josefa Václava Sládka. V pořadí šesté vydání vyšlo v roce 1995 v nakladatelství Albatros a o ilustrace se zasloužil Karel Beneš. Básně jsou vybrané ze sbírek *Zlatý máj*, *Skřivánčí písně* a *Zvony a zvonky*. Jak píše Jan Noha ve své předmluvě: „*Sládkovy verše otevírají nejen svou vlastní krásu, čistotu, prostotu i složitost, ale jsou i klíčem, jímž se otevírá brána do bohatých končin snů a fantazie. Moudře hledá a objevuje od východu zlatého slunce, přes celý bílý den, až k západu slunce.*“⁷

Zlaté slunce, bílý den však není jediný výbor z tvorby J. V. Sládka. Další antologie, sestavená Jarmilou Lachmannovou, nese název *Až se jaro vrátí*. Čerpala z původních sbírek *Zvony a zvonky*, *Skřivánčí písně* a *Směšky*.

Dalším velmi význačným jménem, které se dostalo do povědomí v souvislosti s dětskou poezií, je Karel Václav Rais. Výběr z jeho povídek a básní byl selektovaný v knize *Cestička k domovu*. Ilustrace ztvárnil Zdeněk Mlčoch, předmluvu a doslov napsal Josef Štěpánek. V názvu knihy je slovo *domov*, s ním je spojená citová vroucnost K. V. Raise okouzleného líbeznou krásou rodné země i pracovitostí českého lidu. Jako je F. Hrubín charakteristický svými tématy o slunci a matce, u K. V. Raise je to domov (mimo dalších mnoho společných motivů s Hrubínem). Josef Štěpánek ve svém doslovu výstižně napsal: „*V knížkách, které napsal Karel Václav Rais pro děti a pro dospívající mládež, zaznívají nejkrásnější melodií tři struny lidského srdce: vroucí cit k rodičům, pozorný, chápavý vztah k přírodě a láska k vlasti. Líbezné tóny této melodie zaslechneme velmi zřetelně i v Cestičce k domovu, v tomto výboru básní a povídek z bohaté Raisovy tvorby pro mladé čtenáře.*“⁸

Ve spojitosti s těmito jmény je příhodné zařadit i Josefa Kožíška, venkovského učitele, který vycházel ze zvukové a rytmické instrumentalizace dětské lidové říkanky a pohádky. Byl také tvůrcem čítanek a slabikářů. Výbory z Kožíškovy tvorby jsou spojovány se Sládkem. Jedním z těchto případů jsou *Malí gratulanti*, antologičkou je Ivana Kocmanová. Veselá říkadla o zvířátkách čerpala jak z Kožíškovy, tak ze Sládkovy tvorby.

⁷SLÁDEK, Josef Václav. *Zlaté slunce, bílý den: výbor z díla*. 6. vyd. Praha: Albatros, 1995, 135 s. ISBN 8000000490.

⁸RAIS, Karel Václav. *Cestička k domovu*. 4. upravené a rozšířené vyd. Praha: Albatros, 1983, s. 265.

J. V. Sládek, K. V. Rais a J. Kožíšek, tato tři jména byla pro sestavovatelku Evu Fialovou podnětem k vytvoření kompilace s názvem *Špalíček moudrých básníček*. Není to však jediný soubor z tvorby právě těchto tří básníků.

Titul *Z křišťálové studánky* zahrnuje verše výše uvedených spisovatelů. Kompilátorem je Jindřich Hilčr a ilustrátorkou Gabriela Dubská. Kniha vyšla poprvé v roce 1974 v nakladatelství Albatros. J. Hilčr v doslovu zbarveně zaznamenává: „*Slavná trojice autorská, tak sourodá povahou a také věkově si blízká, z které jsme do této Křišťálové studánky vybírali nejkrásnější verše, vytvořila nepřeborný poklad poezie dětství. Je možno se k nim vracet, a vždy s novým překvapením objevů vroucí citové harmonie a hlubokého životního obsahu. Česká poezie pro děti v této tvorbě umělecky dozrála. Z obtížných počátků dlouhého úsilí a hledání vyšla uvolněná, nepotřebující oporu didaktického záměru užitečnosti. V čase mladé odvahy a naděje jako by se v ní opravdu rozezněly všechny zvony a zvonky.*“⁹

1. 4 Výbory spjaté s osobností Františka Hrubína

Rozsáhlá tvorba tohoto spisovatele dala podnět editorům k vytvoření mnoha antologií. Nutno podotknout, že se nejedná pouze o zpracování literatury pro děti, ať už intencionální, či neintencionální, ale také o prozaická díla, poezii určenou dospělým čtenářům a dopisy s přáteli. Existuje velké množství monografií a bibliografií spojených s Hrubínem.

Iva Málková a Daniel Řehák v personální bibliografii s názvem *Tvůrčí osobnost Františka Hrubína* shrnují tvorbu spisovatele ve všech podobách. Záznamy jsou uvedeny od okamžiku vydání první sbírky v roce 1933 až do konce roku 2009. První část se soustředí na původní tvorbu Františka Hrubína. Na jeho poezii, prózu, divadelní hry, knihy pro děti, souborná díla a výbory z díla, účast ve sbornících a almanaších, na překlady, spolupráci s filmem, edice a předmluvy, doslovy, které Hrubín připravil, zhudebněné verše a na zpracování děl v televizi a v rozhlase. Navazuje druhá část, která se soustřeďuje na texty o Františku Hrubínovi a jeho dílo, rozdělená na monografie, bibliografie, korespondenci, studie, články, podobizny. Shromážděné jsou zde články psané k Hrubínovu výročí narození a úmrtí, samostatně autoři bibliografie koncentrovali nekrology. Autoři také představují reflexi knih pro děti a dramát pro děti, filmových adaptací Hrubínovy tvorby, realizovaných překladů, drobných tisků a jednotlivých básní.

⁹KOŽÍŠEK, Josef, RAIS K. V. a SLÁDEK J. V. *Z křišťálové studánky*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1974, 97 s.

Bohatě obsáhlý seznam skýtá oddíl *Knihy pro děti, verše a próza*. Mezi těmi méně známými jmenujme například *Vánoční sen malé Zdeny v noci štědrovečerní, Zvířátka a Petrovští, Tři kluci sportovci, Kytička z náčrtníku a Letadlo se skokany*.

Tato bakalářská práce se zabývá výbory z dětské poezie Františka Hrubína, podíváme-li se však na obecný soupis výborů tohoto umělce, zahrnuje četné množství těch, které shrnují poezii pro dospělé čtenáře, včetně milostné, tedy ne pouze tvorbu určenou dětem. Uvedu alespoň některé.

Miloš Pohorský shrnul medailon o autorovi, chronologii díla a života s jeho verši v titulu *Až do konce poezie*, který vyšel v Československém spisovateli v roce 1976. Je také autorem výborů *Za hvězdné noci*, do něhož vložil úvodní esej, a *Slunečný den, měsíčná noc*. Olga Hřivňáková uspořádala sborník k 75. výročí narození tohoto národního umělce a k 25. výročí založení Klubu přátel poezie. Obsahuje úryvek rozhovoru s Janem Pilařem, faksimile rukopisu dopisů, veršů, fragmenty Romance pro křídlovku, příspěvky F. Kožíka, E. Petišky, M. Floriana, F. Buriánka, K. Lhotáka, K. Sýse a úryvky dopisů F. Hrubína J. Pilařovi, O. Mikuláškově a dalším. Kniha *Hodina zamilovaných* je výběrem z milostné poezie F. Hrubína a vyšla v roce 1970 v Československém spisovateli. Antologie věnované dětské poezii je možné poslechnout si ve formě zvukového záznamu na kompaktním disku. Pohádky jsou čtené kupříkladu Violou Zinkovou, Eduardem Cupákem a dalšími. Takto zpracované výbory, vydané Popronem a Universal Music, nesou název *O Smolíčkovi a další pohádky Františka Hrubína a Ententyky: Říkadla, hádanky, písničky a pohádky*.

Stejně jako se zrodilo nepřeberné množství souborů z tvorby tohoto básníka, Hrubín sám přispíval do mnoha výborů, almanachů a antologií. Příspěvky lze rozdělit na tvorbu pro děti a tvorbu pro dospělé, tak, jako to udělali Iva Málková a Daniel Řehák. Do tvorby pro děti je zahrnut výbor *Vyzvání na cestu. Básnická encyklopedie pro mládež*. Uspořádali a medailonky autorů napsali Dagmar Lhotová a Zdeněk Karel Slabý. Předmluvu napsal František Hrubín. Zařazeny jsou Hrubínovy básně *Slabikář po mámě, Cestou k řece, Tajuplný ostrov* a další. Významný teoretik literatury pro děti a mládež, Otakar Chaloupka, sestavil výběr *Nový špalíček českých pohádek*, v němž Hrubín přispěl pohádkami *Dobrodružství Sindibáda námořníka, Alí Baba a čtyřicet loupežníků a Aládin a kouzelná lampa*.

Mami, pofoukej s podtitulem *Copak vám, vám je hej, vy, když chcete, smíte říci, mami, mami, pofoukej* je výbor věnovaný maminkám, není proto divu, že byly vybrané dvě Hrubínovy básně *Matka a jabloň* a *Písnička pro mámu*. Hrubín psal mimo jiné i divadelní hry pro děti a jeho verše jsou častým námětem pro dramatické ztvárnění. *Dětské loutkové*

divadlo 2. Sborník her pro dětské divadelní soubory uspořádala, metodický úvod a dramaticko-inscenační poznámky napsala Eva Machková. Zařadila Hrubínovu hru *Sněhurka, zvířátka a sedm mužičků*. Do repertoárového sborníku pro dětské loutkářské soubory, *Dětské loutkové divadlo*, uspořádaný Jiří Oudesem a Jaroslavem Provazníkem, přispěl Hrubín svým *Kuřátkem a obilím a Sviť, sluníčko, sviť*.

Z významnějších antologií věnovaných poezii pro dospělé, kam přispěl Hrubín, patří například *Česká poesie. Výbor básní 19. a 20. století*, *Nová česká poezie. Výbor z veršů XX. století*, *Průvodce po Státním nakladatelství dětské knihy*, *A co básník. Antologie české poezie 20. století* nebo také *Zlatý věnec*, který je důkladněji rozebrán v následující části.

1.5 Zlatý věnec

Tato práce se zabývá literaturou, především poezií, určenou dětem a tvorbou Františka Hrubína, z tohoto důvodu jsem vyčlenila samostatné místo velmi významné antologii *Zlatý věnec*, vydané v nakladatelství pro děti a mládež Albatros. Výbor uspořádali František Hrubín, Eduard Petiška a Emanuel Frynta. K dispozici jsem měla druhé vydání, z roku 1973. V předmluvě je čtenář osloven a seznámen s obsahem knihy. Je nutné podotknout, že *Zlatý věnec* se věnuje výběru krásných děl české literatury 19. století. Ačkoli byla česká literatura v tomto století z velké části obrozenecká, v literatuře pro děti a mládež se tato tendence, až na několik jmen, neprojevila. Na úryvcích velkých i malých básníků je viditelný rozvoj a zrání mateřštiny. Antologie je významným odkazem nejen na literaturu, ale také na výtvarné umění, jež zdobilo dětskou knihu.

Zmínka o tomto výboru je podstatná nejen proto, že se na jeho sestavení podílel právě František Hrubín, autor, jenž je pro tuto bakalářskou práci klíčový, ale také proto, že v knize jsou okouzlující úryvky nejvýznamnějších autorů 19. století, písničích pro děti a mládež. Kniha je žánrově rozrůzněná, objevují se v ní říkadla, rozpočítadla, hádanky, písně, cestopisy a mimo pohádek, jimž je věnovaná velká část souboru, také přísloví a například báje a pověsti. Nacházíme tu témata charakteristická pro dětskou tvorbu, motivy ročních období, zvířátka, byliny a květiny, slunce apod. Objevují se tu jména klasiků literatury, mezi pohádkami autoři K. J. Erben, Božena Němcová, Jan Karafiát, mezi pověstmi Alois Jirásek, Jan Neruda, Adolf Wenig, říkadla a básničky jsou tu zastoupeny Františkem Bartošem, Svatoplukem Čechem, F. L. Čelakovským, Josefem Kožíškem. Z výtvarníků jmenujme především půvabné malby Josefa Lady, Antonína

Mánese, Mikoláše Alše, Františka Ženíška a mnoha dalších. Přírodní lyrika v básni *Za trochu lásky* od Jaroslava Vrchlického je obrazem krásy literatury v tomto století:

*Za trochu lásky šel bych světa kraj,
šel s hlavou odkrytou a šel bych bosý,
šel v ledu – ale v duši věčný máj,
šel vichřicí – však slyšel zpívat kosy,
šel pouští – a měl v srdci perly rosy.
Za trochu lásky šel bych světa kraj,
jak ten, kdo zpívá u dveří a prosí.¹⁰*

¹⁰HRUBÍN, František a kol. *Zlatý věnec*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1973, 478 s., obr. příl. Klub mladých čtenářů. S. 344.

2. POEZIE PRO DĚTI

2. 1 DĚTSKÁ POEZIE A JEJÍ VÝCHODISKO Z FOLKLORU

Slovesný folklor u nás vznikl a šířil se ještě před vynalezením písma, fungoval však i nezávisle na literatuře. Vyznačuje se lidovým pojetím tvorby a autorskou anonymitou. Zahrnuje prózu i poezii, tvorbu lyrickou, epickou i dramatickou. Z lyrických žánrů ho reprezentuje především lidová píseň, mezi nejvýznačnější žánry lidové epiky patří pohádka a pověst. Samostatný žánrový okruh tvoří říkadla, jimiž se budu zabývat v další části, a hádanky. Většina útvarů lidové slovesnosti původně směřovala k posluchačům dospělým, teprve postupem času řada z nich přešla do recepce dětí a stala se tak intencionální literaturou pro děti.

Lidová slovesnost představovala významné inspirativní a regenerační východisko pro umělecky svébytnou tvorbu autorskou, především v žánru pohádky a poezie. Za dětský folklor považujeme různé slovesné, hudební, taneční a dramatické projevy úzce spjaté s venkovským lidovým prostředím, s rodinnou výchovou, vzděláváním dětí, s jejich potřebami a zájmy. Vznikal tedy jako spontánní doprovod dětských her. Jeho význam spočíval v rozvíjení dětského vnímání, citu, představivosti, fantazie, myšlení a řeči, v poznávání okolního světa, v upevňování vztahu, například mezi rodičem a dítětem, v pragmatických pedagogicko-didaktických záměrech dospělých, kteří byli ovlivňováni zemědělskou prací determinovanou koloběhem ročních období a přírodním děním, úzce spjatou s jejich každodenním soužitím s dětmi.

Inspirativním zdrojem pro klasickou i moderní autorskou poezii určenou dětem se staly zejména říkadlo, hádanka a ukolébavka. Dospělí se těmito způsoby snažili pozitivně ovlivnit počáteční mentálně-psychický a fyzický vývoj malých svěřenců.

Mezi frekventované žánry slovesného folkloru patří hádanka. Její působení je mnohostranné. Rozvíjí například obrazné myšlení a cit dítěte, tříbí jeho důvtip společně s úsudkem. Je často založena na metafoře, personifikaci nebo přirovnání.

Jazyková hříčka a nonsens je typický pro rozpočítadla, k nimž má blízko tzv. dialog hluchých nebo humorné přeřeknutí. Rozpočítadla měla zpočátku primárně funkci praktickou, kdy rytmizovala pohybovou činnost dětí. Specificky se vymezila absencí významu, zdůrazňováním rytmu a rýmu a hrou s jazykem.

Například:

*Jeden, dva, tři
- my jsme bratři,
kterej je to mezi námi,
co si zalez do tý slámy:
ten, ten nebo ten,
vyhodme ho z kola ven!*

Dětský veršovaný folklor byl u nás mnohokrát vydáván v původní klasické podobě i v modernizovaných antologiích, úpravách a výběrech, buď jako nedílná součást české lidové slovesnosti, nebo častěji v publikacích určených přímo dětem. O tom více v další části.¹¹

2.2 Říkadla pro děti

Před samotnou analýzou následujících výborů se chci pozastavit u žánru charakteristického pro Hrubínovu tvorbu pro děti. Jsou jimi říkadla. Jedná se o krátký poetický žánr dětského folkloru, který preferuje zvukově rytmické efekty před sdělením. Jazykový projev v říkadle nepodléhá logice či souvislosti, má potřebu vytvořit rytmus, rým, expresivní hláskové instrumentace, k nimž se pojí například onomatopoeie, a slovní hry. Odlehčená sémantika je u říkadel daná nonsensem a alogičností, je provázená humorným a groteskním laděním. Typickým výrazovým prostředkem jsou novotvary, zkomoleniny, citoslovce, oslovení, otázky a výzvy.

Říkadlo jako žánr folklorní slovesnosti se vyskytuje především v dětském folkloru, jehož slovesná složka zpravidla doprovází rytmický pohyb, herní akci nebo jinou činnost, což zvláště vyhovuje senzomotorickým potřebám předčtenářského věku 3-6 let.

Říkadla mají přechodnou polohu, a to mezi recitací a zpěvem, vyznačující se monotónní intonací a členěním verše do určitého počtu taktů bez ohledu na počet slabik. Je určeno k opakovanému užití - čím více si dítě říkadlo poslechne, tím rychleji se ho naučí a může tak pracovat na komunikačních schopnostech. Tento žánr se tedy využívá i v odvětví logopedie.

¹¹TOMAN, Jaroslav. *Konstanty a proměny moderní české poezie pro děti: (tvorba, recepcce, reflexe)*. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2008, 271 s. ISBN 978-80-904247-2-2.

Základní fond českých folklorních říkadel je soustředěn zásluhou sběratelského úsilí K. J. Erbena pod názvem *Věk dětský* v prvním svazku *Prostonárodních českých písní a říkadel*. Erben chápal pojem říkadlo v nejširším pojmovém významu jako *říkání* odlišné svým mluvním charakterem od zpěvnosti písně.

František Hrubín označoval říkadlo za *prabáseň*. Poetiku lidového říkadla uplatnil v lyrické i výpravné poezii pro nejmenší vrcholným způsobem. Položil důraz nejen na dynamický obraz, názornou zkratku, rytmus, objevený a sémanticky bohatý rým. Oproti nonsensu upřednostnil harmoničtější a citovější polohy, například u sbírek *Říkejte si se mnou*, *Hrajte si s námi* aj.¹²

2.3 Verše básníků a jejich využití ve výchově

Mluvené slovo má mimořádně důležitou úlohu u dětí v předškolním věku. V mluvních cvičeních, založených na rytmizované řeči, se nejedná o volný přednes, ale o způsob řeči lidových říkadel a zejména rozpočítadel plynoucích v určitém pevném rytmu. Tyto útvary jsou dětem velice blízké a přirozené. Rytmus mluveného slova zachytí děti velmi snadno a rychle se aktivně připojí.¹³

Některé básně napsané spisovatelem jsou mnohem křehčí než lidová říkadla, musíme s nimi proto zacházet citlivěji a vytvořit vhodnou atmosféru pro jejich vnímání, například prohlížením obrázků k tématu nebo poslechem hudby. Můžeme vyjít ze zážitků dětí, spojit poslech s pozorováním skutečnosti nebo náladou chvíle. Musíme u dětí vzbudit zájem a citové zaujetí. Dítě na druhé straně musí vycítit, že učitelka má básně ráda, že ráda čte. Pro výběr básní je rozhodující nejen věk dětí, ale i jejich celková vyspělost a posluchačské zkušenosti. Dítě mnoho pochopí z kontextu, ze způsobu přednesu, z prostředí, ve kterém přednášíme. Stejně jako dospělý, prožívá i dítě báseň, hudbu nebo obraz po svém.

Má-li dítě báseň přednášet, musí jí rozumět doslova a do písmene v obsahu i formě, podle tohoto kritéria je vhodné básničku vybrat. Děti se takto učí správně vyslovovat obtížnější slova a přednášet se smyslem pro obsah. Lidové říkadlo a lyrická báseň se přednášejí odlišně. Důležitý je nácvik v opakovacích chvílkách. To vše vede ke zdokonalení projevu a mluvy dítěte, což je klíčová funkce.¹⁴

¹² MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, s. 609 – 611.

¹³ KURKOVÁ, L. *Říkáme si, zpíváme si, hrajeme a tančíme*. Praha: SPN, 1971.

¹⁴ VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. SPN, 1984, s. 20.

3. ANALÝZA VÝBORŮ FRANTIŠKA HRUBÍNA

V tomto oddíle se zaměřím na editory, jež sestavili výběry z rozsáhlé tvorby Františka Hrubína. Mnohdy jsou soubory originální, přinášejí dětem i rodičům verše doposud nepublikovatelné či zapomenuté. Od druhé poloviny 20. století vzniklo enormní množství antologií tohoto významného básníka, proto jsem zvolila pouze některé a ty podrobím analýze. Budu sledovat motivy, témata, rýmy a v neposlední řadě ilustrace, které jsou důležitým faktorem pro dětské čtenáře a byly inspirativním zdrojem i pro samotného Hrubína.

Tvorba tohoto básníka se utřídila do tří základních skupin, a sice verše, které vznikly na přání dětí, básně vzniklé pro pedagogické potřeby a jako doprovod k obrázkům. V následující části bakalářské práce doložím, že žádná ze skupin není ani v dnešní době opomíjena.

3.1 Jana Čeňková – Říkadla pro celý den a taky navečer

Zdálo se, že k básnickově tvorbě pro děti již není co dodat, jako by již vše bylo řečeno a zhodnoceno. Přece jen nové otevření počátků jeho tvorby pro děti, hledání zasutých textů v Mateřídoušce, přátelské a podnětné vztahy s literárními přáteli anebo analýza Hrubínova „broušení“ veršů pro knižní vydání přinesly pár zajímavých postřehů.¹⁵

Výbor *Říkadla pro celý den a taky navečer*, sestavený Janou Čeňkovou, obsahuje řadu básní, které byly doposud publikovatelné pouze časopisecky (například v *Mateřídoušce*, jejíž zrod inicioval František Hrubín), což je důvodem, proč tento soubor považuji za osobitý a převyšující ostatní antologie. Editorka záměrně vynechala známé sbírky jako *Říkejte si se mnou* a *Modré nebe*, odkud čerpala pouze dvě krátké básně. Sestavovatelka ponechala stranou sbírky, které jsou úzce inspirované výtvarnými díly, stejně tak didakticky motivované sbírky, z důvodu, že by v současné změněné realitě děti jen těžko oslovily, ač jsou rytmicky přitažlivé. Básně jsou voleny z knih pro děti od roku 1946 do roku 1955 a z *Mateřídoušky* od roku 1945 do roku 1949. Editorka se zaměřila na sbírky, které vznikaly v souznění s ilustrátorem nebo fotografem (Jiří Trnka, Kamil Lhoták, Adolf Zábranský, Sláva Štochl).

¹⁵ČEŇKOVÁ, J. *Zpívá-li básník o dětství... O tvorbě Františka Hrubína pro děti*. Literární archiv. 2010, roč. 2010, č. 42, s. 27-39.

V knize byly provedeny úpravy odpovídající současné spisovné normě, např. změna hláskových délek (balón, meluzína). Četnější počet básní je ze sbírky *Je nám dobře na světě* (Praha: SNDK), jedná se o básně *Na jeteli*, *Pampelišky*, *Sluníčko sedmítečné*, *Nesu, nesu kvítí* a mnoho dalších. Některé verše byly v časopisech vydávány pod krycími jmény, z důvodu, že se F. Hrubínovi nezdálo vhodné mít tolik básní v jednom časopise pod svým jménem. Kupříkladu báseň *Zima už je tu* vyšla pod jménem Řehoř Náhlavský, *Z pouti* pod jménem Jiří Ježek, objevuje se ale také ženské jméno, směšné a ironizující, Emilie Vykydalová. Na luštění pseudonymů se podílela Hrubínova dcera Jitka. Takto publikovaná díla se vyskytovala v letech 1946-1949. Soubor *Řikadla pro celý den a taky navečer* je bohatě ilustrovaný Lucií Lomovou, komiksovou autorkou, která každé stránce propůjčila věrnou a veselou kresbu, vždy přibližující téma veršů. Zadní část knihy zahrnuje krátký medailon a fotografii Františka Hrubína a Lucie Lomové.¹⁶

V roce 1941 se započala proslulá spolupráce mezi básníkem a jeho blízkým přítelem, výtvarníkem Jiřím Trnkou, všestrannou osobností, který velmi osobitým způsobem doplňoval Hrubínovy texty. Stranu 46 a 47 Jana Čeňková věnovala *Malíři a pohádce* s podnadpisem *Jiřímu Trnkovi*. Ilustrace svou názorností usnadňují dítěti porozumět textu, proto je úloha ilustrátora mnohdy nelehká.

Zaměřím-li se na analýzu výboru, obsahovou a tematickou, nebude překvapivý fakt, že verše jsou v naprosté většině lyrické. Vystihují chvilkovou náladu samotného básníka, jeho lásku k přírodě, dětství a domovu. Svými zážitky z dětství a vzpomínkami na maminku proniká snadno a věrohodně do dětských srdcí, jež si plně získává na každé stránce. Hrubín tak svou poezií připravoval dítě na vstup do reálné skutečnosti; svět, do něhož se nejednou uchýlil a v němž se často zachraňoval před reálnou skutečností.¹⁷ Objevují se tu básně z různých ročních období. Význačné pro Hrubínovy dětské knihy je to, že jsou nejednou rozděleny dle koloběhu přírody. Na jaře se příroda probouzí k novému životu a na podzim uléhá k zimnímu spánku, život v ní odumírá. S prvními náznaky jara začíná na vesnici čilý společenský život, který na podzim a s příchodem zimy na několik měsíců chřadne. Takové pojetí přírodního a společenského dění je vlastní především lidové poezii a autorům, kteří z lidové poezie vycházejí.¹⁸

Pro jaro jsou význačné básně s názvy *Sněženka*; *Prvosenka*; *Konvalinka*; *Na jeteli*; *Májová kořata*; *Matka a jabloň*. Pro léto *Pampelišky*; pro podzim *Drak*; *Hřej, sluníčko*; pro zimu

¹⁶HRUBÍN, František. *Řikadla pro celý den a taky navečer*. 1. vyd. Praha: Meander, 2007, 50 s. Modrý slon (Meander). ISBN 978-80-86283-56-2.

¹⁷VŠETIČKA, F. *Čtyři hlasy*. Brno: Profil v Ostravě, 1989, s. 187.

¹⁸VŠETIČKA, F., pozn. 5, s. 17.

Padej, snížku; Zima už je tu; Čert a Mikuláš. Nejedná se pouze o cyklus našich životů a tradic, ale také o ten v přírodě, jenž má významný podíl na úrodě hospodářství:

*Všechno, co roste ze země,
chutná a voní příjemně,
sluníčko s deštěm den co den
rostlinky vytahuje ven.¹⁹*

Různorodá témata jsou naplněna radostí, optimismem a sluncem, motivem pro Hrubína charakteristickým. Rozjasňuje dětské tváře a celý jejich hravý svět. Snaží se jim co nejlidovějším a nejhravějším přístupem ukázat krásy všeho okolo nás. V souboru se objevují české zvyklosti, jako je tomu u básně *Čert a Mikuláš*. Častým motivem jsou zvířata, nejen ta domácí, s nimiž sdílíme svůj domov: *Bělásek; Slunéčko sedmitečné; Vstávej, hafane!; Zrzek plete; Kočka a myši; Májová kořata; To je pejsků!; Ovečky; Ententýny*. Je patrné, že flora a fauna tvoří nedílnou a veselou součást našich životů.

V básních *Kolotoč; Na kolotoči; Z pouti a Kuželky* je patrný motiv dětské hry či zábavy.

Autor vtahuje dětské čtenáře přímo do „hry“ pomocí hádanky a navazuje tak s nimi kontakt. V roce 1949 poprvé vyšla hádanka, editorkou umístěná na straně 21:

*Žlutý meloun, modrá slíva,
vítr jimi sem tam kývá,
na město se spadnout bojí
a do nebe nedoletí. --*

Copak je to, milé děti?²⁰

V antologii je kromě básniček a říkadel také veršovaná pohádka *Červená Karkulka*, která má epické prvky – nástin postav, prostředí a děje, jde o verše ve formě dialogu mezi vlkem a Karkulkou.

¹⁹HRUBÍN, F. pozn. 16, s. 24.

²⁰HRUBÍN, F. pozn. 7, s. 21.

Žertovná forma jistě zaujme i ty nejmenší čtenáře:

*„Sháním na zub kousek trávy,
po trávě se dobře tráví.“*

*„Vlku, vlku, to je lež,
vlci trávu nejedí!“²¹*

V naprosté většině se na stránkách objevuje sdružený rým (aabb), je totiž pro děti snadno pochopitelný a přibližuje se jejich přirozenému rytmu. Říkadla jsou tak snadno zapamatovatelná, hravá a melodická:

*Na sladké i slané vodě (a)
plují malé, velké lodě (a)
a na mořské hladině (b)
plují lodě obryně.²² (b)*

Po rýmu sdruženém se nejčastěji objevuje rým střídavý (abab):

*Kde je myška, tam je kočka,
běží kočka běží myš.
Myslíš si, že myška počká,
až ji, kočko, sníš?²³*

Nejméně, ale přesto, se objevuje rým postupný (abcabc):

*Jak se tam v té výšce máš,
snad mě, draku, nehledáš?
Já jsem tady, v Praze.
Ty jsi pěkný větroplach,
ale já tě, neměj strach,
držím na provaze.²⁴*

²¹ HRUBÍN, F., pozn. 7, s. 21.

²² HRUBÍN, F., pozn. 7, s. 13.

²³ HRUBÍN, F., pozn. 7, s. 20.

²⁴ HRUBÍN, F., pozn. 7, s. 23.

Pravidelný rým a rytmus je velmi důležitý, protože děti vnímají především sluchově. Poslech je pro ty, které ještě samy neumějí číst a rodiče jim předčítají, ten nejintenzivněji využívaný smysl.

Pro dětskou poezii jsou příznačná deminutiva, v tomto výboru se objevují v těchto podobách: *vlaštovičko, koníčku, uzdičku, dědečku, sluníčko, snížek, včelku bručilku, kočička, dokolečka, klubičko, bratříčkovi, kožišku, hříbátka, poupátka, matičko, travěnečku, kousíček, ovečky, zvonečky, kapičku* a mnoho dalších.

Verše jsou psané spisovným jazykem: *s nimi; horami; údolími; nelétám; špatné boty; líné kůže; držím; veliký; žlutý meloun; stromek zelený; krátké uši; zkusím; ospalý; hloupý* a další. Vyskytují se však i výrazy běžné dětské slovní zásoby, s citovým zabarvením. Pro umělce je náročné sloučit slova z okruhu dětského vyjadřování (pojmenování obvyklých věcí okolo) ostatními, v poezii běžně užívanými.

3.2 Šárka Krejčová – Od jara do jara

Antologii z tvorby Františka Hrubína s tímto názvem Šárka Krejčová, řadová literární redaktorka nakladatelství Albatros, připravila k 100. výročí narození básníka. Knihu vydal již zmíněný Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, s nímž básník dlouhá léta spolupracoval, a vyjádřil tak autorovi své poděkování. Soubor je systematicky a typicky rozdělen do čtyř ročních dob, pod nimiž se skrývá koloběh přírody, ale i nás, lidí, především dětí. O bohaté a rozjasněné ilustrace se postaral Matěj Forman. Provází a podtrhuje tak radostnou atmosféru veršů, v nichž nacházíme spoustu optimismu a veselí. Soubor nekončí zimou, ale jak samotný název napovídá, končí opět jarem; radostným obdobím, kdy se vše probouzí k životu. Výbor obsahuje šedesát básní, je tedy oproti ostatním rozsáhlý, přesto přehledný a uspořádaný.

Editorka knihy v rozhovoru *3 minuty se Šárkou Krejčovou* řekla, že nejznámější sbírkou je *Špalíček veršů a pohádek*, kterou ilustroval Jiří Trnka, Hrubínův blízký přítel, bylo pro ni proto velmi obtížné najít novou verzi, nové podání pro ilustraci této knihy. Matěje Formana však považuje za velmi šťastnou volbu, protože kresby tvořil skutečně srdcem.

Téměř všechna Hrubínova tvorba už mnohokrát vyšla, říkanky jsou často ve výběrech opakované. Do tohoto souboru se Šárka Krejčová pokusila zařadit verše notoricky známé, aby oslovila ty, jež Hrubína už znají, ale i poezii, která už léta nevyšla. Jejím přáním bylo oslovení dětí, ale i dospělých, aby jim přinesl optimismus.

Ačkoli se autorka snažila vybírat básně tak, aby se výbor příliš nepodobal těm, které už vyšly, soudím, že Jana Čeňková byla v tomto ohledu originálnější a důkladnější, co se týká zkoumání skutečně rané tvorby, u níž mnozí z nás nemají ani ponětí, že ony verše jsou dílem právě F. Hrubína.

Z Hrubínovy tvorby, zaměřené na pedagogické potřeby, se zde objevují počítadla: *To je ručka; Počítadlo*; v oddílu *Podzim* je ukázka z díla *Říkejte si abecedu*. Je vybráno osm písmen, na která říkadla vždy začínají, iniciály jsou velké a barevné:

„*Tondo, co tě napadlo
takhle kreslit letadlo?
- Tak si, kluci, myslete,
že jsem kreslil velké té.*”²⁵

Verše dosahují rytmizované dokonalosti, jako by i učení bylo součástí nadšené hry. Děti si tak procvičují řeč a prohlubuje se jejich sounáležitost s národním jazykem. Nejčastějším rýmem je opět sdružený (aabb):

„*Nač máš nůžky, vlaštovičko? “(a)
„Střihám vítr na sluníčko,(a)
až se větrem obleče, (b)
za mraky nám uteče. (b)“*”²⁶

Další, často používaný, je rým střídavý (abab), pro děti taktéž velmi dobře zapamatovatelný a melodický:

*Já jsem malý Pořádníček, (a)
když je po hře, vždycky sám (b)
auto, koníka i míček (a)
na místo zas pěkně dám.*²⁷(b)

²⁵HRUBÍN, František. *Od jara do jara*. Praha: Albatros, 2011, s. 71.

²⁶HRUBÍN, F., pozn. 25, str. 43.

²⁷HRUBÍN, F., pozn. 25, s. 79.

Básně *Pořádníček* a *Tátův pomocník* mají poučnou, přesto nenásilnou tendenci. *Pořádníček* i tomu nejmenšímu dítěti melodickým rýmem vzkazuje, že čím dříve si po hraní uklidí hračky, tím více zbude času na pohádku od maminky.

Nejčastějšími motivy jsou v lyrických verších opět zvířata, rostliny/plody přírody, sluníčko a maminka. Námět se zvířátky se objevuje v básních *Červen; Na koupání; Čmelák na dvoře; Křikloun; Vlaštovka, Čáp a žáby; Včelička; Vrabče, vrabče; Veverka; Kočka a myš* a *Lakomec křeček*. Rostliny/plody přírody v básních *Pampelišky; Konvalinka; Kopretiny; Pomněnka; Jahody, Hříbek* a *Jaro*. Již úvodní verše obsahují jeden z nejradostnějších motivů, a to slunce. Dále jej nacházíme v básničkách *Jaro v kuchyni; Oči, oči, očička; Červen; Dobří známi; Vlaštovka; Západ slunce; Jak se chytá sluníčko; Kolik je sluníček; Hřej, sluníčko; Co je knížka?; Co roste ze země*. Motiv matky nacházíme v básních *Jaro v kuchyni; Oči, oči, očička; Už je podzim; Umělec; Počítadlo; Pořádníček* a *Přání*.

Motiv dětské hry a radosti z volného času nacházíme v básničkách *Hra v kuličky; Kuličky na jaře; Taneček pro nejmenší; Na koupání* a *Na ledě*.

V následujících verších Hrubín poukazuje na krásu knih, na jejich zábavnou, ale také estetickou funkci. Chce v dětech probudit zvědavost a zájem o čtení.

*„Co je knížka? Je to živá
bílých listů hromádka,
v ní si všechno hraje, zpívá,
ptáci, děti, zvířátka.*

*A svět dětem vždycky znova
do té hromádky se schová.
List obrátit stačí však
A rázem nám před oči
kousek světa vyskočí,
tu květ, slunce nebo pták.²⁸*

Mezi jazykovými prostředky se stejně jako v předchozím analyzovaném výboru vyskytují deminutiva: *potůčkách, sluníčka, kuliček, smíšek, ručka, prstíčky, maličký, jetelíčky, Vodičko, bábovičko, včelička, kytička, hvězdička, kočička, rohlíčky, rostlinky* a mnoho dalších.

²⁸HRUBÍN, F., pozn. 13, s. 93.

Příznačným rysem je dialogičnost a komunikativnost veršů, což se zřetelně odráží i ve velmi frekventovaném užití oslovení, ať už dětí, rodičů, zvířat nebo věcí („*Trávo, trávo, jak jsi sladká*“; b. *Trávo, trávo; „Jed', auto/ přes bláto,/ ale pozor – stříká to!*“ b. *Nové říkadlo; „Co tu děláš, Františku?/ Ale – čekám na lišku,/ čekám, až mi povyroste.*“ b. *Houbaři*). Hrubín opětovně užívá vlastních jmen a jejich zdrodnělin: *Eva, Vendulka, Pepík, Marie, František, Barka, Hanička, Toník, Lidka, Anča, Honza, Ondřej, Alenka, Květa*.

Početné je i užití přirovnání, metafor a personifikace („*Znám se s roztomilým kloučkem,/ schovává se pod kloboučkem,/ celé dny ho děda mech/ nosí lesem na zádech.*“ b. *Hříbek; „Fouká větrík, v louce tráva/ pod větríkem polehává./ Kopretiny se však smějí, tančí s ním a dovádějí,/ dokud neodletí jinam,/ k jiným bílým kopretinám./* b. *Kopretiny*).

Na konci knihy je vepsaná vzpomínka Pavla Šruta na Františka Hrubína čili *Vzpomínka básníka na básníka*. Šrut vzpomíná na svou maminku, jak mu jako malému chlapci předčítala pohádky bratří Čapků, Josefa Lady, ale i ty z Hrubínova Špalíčku. Také se rozpomíná, že Hrubín měl štěstí na vzácné přátele. Byli jimi Halas, Holan, Seifert, Josef Hora, ti všichni byli o několik let starší než Hrubín.

A tady se dostávám zase k mamince. Z toho, že skládám básně, měla jen obavy – „To tě, chlapče, neuživí, a svádí to k pití!“ Bezpochyby měla pravdu, ale já jí navíc způsobil trápení tím, že jsem nedokončil vysokou školu, i když promoce byla už na dohled.

„Tak víš co,“ řekl František jednou večer u skleničky vína, „já tvé mamince zavolám a povím jí, kolikrát mě vyhodili už od maturity.“

Byl to tehdy večer dlouhý až do noci, a když jsem přijel domů, maminka kupodivu ještě nespala. Seděla v křesle a četla si Romanci pro křídlovku.

„Proč nespíš? Co se stalo?“ vylekal jsem se.

„Ale měla jsem takový zvláštní telefon. Ve sluchátku byl pan Hrubín,“ odpověděla skoro rozpustile a tajemně se na mne usmála.²⁹

3.3 Eduard Petiška - Dětem

Spisovatel Eduard Petiška psal prózu, poezii i literaturu pro děti a mládež, do literatury však vstoupil v prvních poválečných letech jako básník s verši určenými dospělým čtenářům. Jako prozaik se prosadil romány na počátku 60. let. Nejrozsáhlejší

²⁹HRUBÍN, F., pozn. 13., s. 109.

plochu v díle Eduarda Petišky zabírá tvorba pro děti a mládež, v níž si vyzkoušel mnoho žánrů, od leporel (*Alenka jde spat, Kam se schoval nuž* aj.), přes pohádky (*Pohádkový dědeček, Jak krtek ke kalhotkám přišel* aj.) až k románu pro mládež (*Děvčata a řeka*). Významné jsou zejména adaptace, jimiž Petiška zprostředkoval dětem a mládeži historii a kulturní dědictví celého lidstva i vlastního národa (*Staré řecké báje a pověsti, Příběhy tisíce a jedné noci, Čtení o hradech* aj.).³⁰

Soubor s názvem *Dětem* je mírně odlišný od dvou předchozích analyzovaných výborů. Je určen nejen pro začínající čtenáře, ale i daleko menším dětem, kterým mohou rodiče předčítat, protože obsahuje spoustu známých i méně známých pohádek v krátkém rozsahu, jako například: *O Toníkovi; Dědečkova pohádka; První pohádka; Perníková chaloupka; Malá pohádka o řepě; Jak Honza přinesl kobyli vejce; O Červené karkulce; Krátká pohádka o Františku Hrubínovi*. Lze je považovat za veršovanou epiku, v mnohých případech jde o obsáhlé lyricko-epické skladby.

V pohádce jde primárně o boj mezi dobrem a zlem, u Hrubína tomu není jinak. Hrdiny jsou často zvířátka nebo malé děti.

První básnička s názvem *Sviť, sluníčko, sviť* s radostí vítá malé čtenáře, líbezně nám líčí, jaký má slunce veliký dar, obohacuje naši duši a vykouzlí nám veselou náladu. Motiv slunce se objevuje od začátku knihy až po její konec: *Na jaře; Husí pochod; Ovečky; Klubko; Hřej, sluníčko*. Po vstupních verších následuje další hřejivý čas v našich životech – jaro. Takto laděné básně jsou *Na jaře; Modrá*. I sestavovatel Eduard Petiška neopomněl zařadit motivy ročního období. Podzim zastupují básně *Do školy; Podzim; Hřej, sluníčko; zimu Modrá a bílá; Ptáček v zimě; Na bruslích; Vánoce*. Vedle slunce je velmi frekventovaný motiv matky: *Pravé zlato; Vánoce; Dobrou noc, dobrý den; Slabikář po mámě*.

Výbor obsahuje také spoustu hádanek, přičemž řešení je uvedeno pod verši v závorce, vzhůru nohama. Rébusy pro nejmenší jsou umístěny na stranách 55-58:

*Pán v červeném klobouce,
rozhlíží se po louce,
slunci nikdy nesmeká,*

³⁰ JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Vyd. 1. Praha: Brána, 1998, 791 s. ISBN 80-7243-014-9.

větru smekne zdaleka.

(Vlčí mák)³¹

Námětem již obvyklým jsou tu i zvířata, a to v básních *Kde je myška; Ovečky; Klubko; Ptáček v zimě.*

Je zajímavé, že v analyzovaných výběrech (Šárka Krejčová, Eduard Petiška, Jana Čeňková) se objevují básně se stejnými názvy. Například *Kuželky* se vyskytují jak u Eduarda Petišky, tak u Jany Čeňkové, jejich obsah je však pozměněný, jde o proměny v jednotlivých vydáních. Svědčí o tom následující ukázky:

*„Malý nejsem, jsem už velký,
koulím koulí na kuželky;
kuželky se koule lekly,
hned se všechny rozutekly.“³²*

*„Táto, já se koule nelek,
hodil jsem ji do kuželek.
Ale kuželky se lekly,
hned se všechny rozutekly.“³³*

V básničkách *Houpačka; Na bruslích; Drak; Kuželka* a *Koloběžka* je již u předchozího výboru zmiňovaný motiv dětské hry a volného času.

Deminutiva se zde objevují v podobě slov *sluníčko, housátka, mamička, ovečky, tatínek, raničko, kočička, chaloupka, kopeček, měsíček, budíček, kapříček, vodička, děťátko* a další. Frekventovaně je tu použito opět oslovení („*Tohle, milý táto, / je to pravé zlato:*“ b. *Pravé zlato; „Kokrháči, kokrháči, / Puntá už se ke zdi tlačí, / kokrháš, kokrháš, / že mu uši roztrháš!*“ b. *Křikloun; „Ovečky, ovečky, paste se, / než hora sluníčko odnese. / Večer je na zádech odnáší, / co zlata kolem se rozpráší!*“ b. *Ovečky*).

Mezi použitými vlastními jmény jsou *Toník, Kačka, Jenda, Honza, Dobeš, Mařenka, Vitek, Lidka, František.*

V samotném závěru výboru věnoval Eduard Petiška krátkou pohádku Františku Hrubínovi. Pochopitelně nejen jemu, ale hlavně dětským čtenářům, jimž se dostala do ruky

³¹PETIŠKA, E. *Dětem*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1985, s. 55.

³²HRUBÍN, F., pozn. 18, s. 25.

³³HRUBÍN, F., pozn. 16, s. 20.

tato kniha. Je v ní milým způsobem vepsán jeho život a to, čím se rád obklopoval, jaký vztah měl k matce, přírodě a domovu. „*Byl žil jednou jeden malý chlapec. Vypadal, jako vypadají malí chlapci. Bydlil v chalupě na vesnici a hrál si, jako si hrají chlapci na vsi. Znal květiny, motýly a ptáky, rád běhal ve vysoké trávě a rád se vyhříval na velkých kamenech v řece. Po žních se klouzal s dětmi na stohu slámy. Večer rozsvěcovala jeho maminka na stole v chalupě petrolejovou lampu. Chlapec si sedl ke stolu a otevřel starou knihu. Dlouho si prohlížel v knize obrázky. Svět na nich se podobal pohádce. (...)*“³⁴

3.4 Josef Lada a František Hrubín – Ladův veselý přírodopis

Ze souhry básníka a malíře vznikla půvabná uměleckonaučná publikace, vydaná nakladatelstvím Albatros, *Ladův veselý přírodopis*. Editor Jan Vávra sestavil ilustrace Josefa Lady a doplnil ho verši Františka Hrubína.

Dítě je velmi zvědavý tvor, rádo zkoumá, nalézá a osvojuje si dosud neznámé věci. Pokud se právě tyto informace k dítěti dostávají pomocí zábavných a humorných říkadel, je to v podstatě nejúčelnější a nejzábavnější forma.

Tento výbor je zaměřený výhradně na zvířecí říši. Najdeme tu zvířata, která žijí s námi doma (*pes, kočka*), na dvorku (*koza, kráva, osel, prase, kůň*), ale také zvířata lesní (*jezelek, jelen, liška, veverka, ptáci, zajíc*), divoká (*medvěd*) a exotická (*žirafa, slon, lev, tygr*).

K jednotlivým savcům autor s lehkostí a humorem přiřazuje vlastnosti a charaktery. *Pan čuník* je líný, *Hlídač* je pes ochránce a má bystré smysly, *Křeček* je lakomý, *Krtek* škodí naší zahrádce, *Vydra* miluje vodu, *Koník* nám pomáhá s těžkou prací.

Ladovy veselé kresby doprovází verše, společně se doplňují v podtrhávání krásy života na venkově a soužití se zvířaty. Dozvídáme se, kde žijí, čím se živí a čím nám mohou být užitečná a prospěšná. Každá lichá strana dominuje velkou barevnou ilustrací, pod verši na sudých stranách se skrývají malé černobílé obrázky.

Jak udělat hop a skok

Přes potůček, přes potok?

Dej dvě hlavy dohromady,

hned si budou vědět rady:

³⁴HRUBÍN, F., pozn. 26. 85 – 86.

*Kudy nelze po nohou,
křídla ráda pomohu -
frr... a už jsme přeletěli,
oba zdraví, oba cílí!*³⁵

3.5 Závěrečné konstatování výborů a tvorby Františka Hrubína

Každý z uvedených editorů se snažil pojmut výbor odlišně, tak, aby byl něčím zajímavý. Některý se spoléhal na výběr klasických říkadel a pohádek, jímž chtěl okouzlit i rodiče dětí, kteří se sami jako malí s básničkami setkávali, jiný zase pátral v jeho rané tvorbě, kdy básně nevycházely ani autorovým jménem. Existují i soubory, zaměřené na epickou tvorbu, a to pohádky známé i méně známé. Kompilátoři se setkali s nelehkým úkolem dát knize obrázkovou podobu, tedy vybrat vhodného ilustrátora, který by dokázal dětem přiblížit děj a zároveň oslovil jejich pestrý barevný svět.

Okruhy slovní zásoby, z nichž Hrubín čerpal, jsou dítěti blízké. Básník vycházel ze zájmu dítěte o skutečnost, která ho obklopuje. O domov, hračky, zvířata, květiny, byliny, přírodu vůbec, o stroje, hry, sport atd. Přitom nenásilně děti vede, aby všechny tyto věci okolo sebe milovaly a vážily si jich. K rozvoji dětské slovní zásoby přispívá také mnohovýznamovými slovy (*ted' má kolo, a to kolo má dvě kola*). V dětské poezii se přirozeně setkáváme s personifikací, u Hrubína tomu není jinak:

*Znám se s roztomilým kloučkem,
schovává se pod kloboučkem,
celé dny ho děda mech
nosí lesem na zádech.*³⁶

Slovní zásobu čtenáře se snaží obohatit, mezi užitými neologismy se nejčastěji vyskytují citoslovce: *šlapy, šlapy; ententýny, enyky; hudry, dupy; ždímy, ždímy*.

Hrubín vychází z lidové slovesnosti, což se projevuje především u říkadel, rozpočítadel a drobných písniček:

³⁵LADA, Josef a František HRUBÍN. *Ladův veselý přírodopis*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1953, 46 s. Knižnice pro nejmenší.

³⁶HRUBÍN, F., pozn. s. 112.

*Copak umíš, maličký?
- Paci, paci, pacičky.
Tak pojd' s námi tancovat,
tany, tanu, tany tanu,
na tu a zas na tu stranu,
tany, tany, tanynky,
ted' už nejsi malinký!³⁷*

Folklorní prostředky se také projevují v personifikaci, opakování veršů; opakování má charakter refrénu, pravidelně člení text a umožňuje zapamatování. Většinou jde však o opakování s lehkou obměnou.³⁸

Jedním ze základních principů Hrubínovy tvorby je paralelismus:

*Pojd' k večeři, Haničko,
pojd' už, nebo umřeš hlady,
podívej se, sluníčko
už zapadá do zahrady!*

*Půjdu, ale nerada.
Jak bych mohla umřít hlady?
Když sluníčko zapadá,
celý svět je z čokolády.³⁹*

Hrubín psal verše pro děti obklopené moderní skutečností, v tom se jeho poezie zásadně liší od té lidové. Vyskytují se v ní stroje, současný život, dopravní prostředky. Snažil se tak přiblížit aktuální době a proniknout tak do přítomného života dítěte. Lze konstatovat, že lidová slovesnost mu byla pouhým východiskem k vlastní tvorbě, jíž přetvářel tak, aby jí děti, tehdy současné doby, rozuměly.

³⁷ HRUBÍN, F., pozn. 21, str. 23.

³⁸ HEŘMAN, Z. *Čtyři studie o Františku Hrubínovi*. Praha: SNDK, 1960, s. 164.

³⁹ HRUBÍN, F., pozn. 25, s. 53.

4. VYUŽITÍ HRUBÍNA V MATEŘSKÉ, ZÁKLADNÍ A SPECIÁLNÍ ŠKOLE

V této části bakalářské práce se zaměřím na běžně dostupné publikace pro školní výuku a na nakladatelství, která tyto učebnice vydávají.

Další část se specializuje na Hrubínovské texty v institucích mně blízkých. Půjde tedy, dá se říci, o úsek spíše praktičtější. Jedná se o tři různá pracoviště členů mé rodiny, kteří mi poskytli překvapivé množství materiálů. Jak jsem již uvedla v úvodu, Hrubínova díla přetrvávají po mnoho generací, jsou toho důkazem mj. i učební materiály, s nimiž pedagogové pracují. Nejedná se pouze o výukové učebnice, které by byly staršího vydání, velmi často se verše, básně a říkadla zařazují i do nových publikací (rok 2000 a později).

Okouzlující říkadla jsem objevila nejen v čítankách a slabikářích, tedy v učebnicích určených k výuce žáků na prvním stupni základní školy, ale také v knihovnách mateřských škol a v družině na speciální a praktické škole, kde se verše proluly i s pohádkami. Ve většině případů šlo o původní sbírky nebo výbor Eduarda Petišky *Dětem*.

Záměrně jsem podrobně neanalyzovala každou báseň, která se v čítance či slabikáři vyskytla, jaká je její úloha, proč jí bylo určeno právě toto místo a další aspekty. Mým cílem je pouze doložit fakt, že i v dnešní době se četba pro děti, ať už v předškolním či školním věku, bez Hrubína „neobejde“.

4.1 Veřejně dostupné publikace a některá nakladatelství

Než se však začnu zabývat konkrétními institucemi, ráda bych shrnula své poznatky z veřejně dostupných učebnic, čítanek a slabikářů v liberecké knihovně, jež se obecně využívají ve výuce na základních školách. Básničky a pohádky F. Hrubína se objevovaly jak v učebnicích pro výuku českého jazyka, tak pro výuku české literatury. Jednalo se o známá a populární nakladatelství *Fraus*, *Státní pedagogické nakladatelství (SPN)*, *Fortuna*, *Scientia*, *Alter*, *Nová škola*, *Fragment*, *Septima*, *Prodos* a *Prospektrum*. Ačkoli šlo mnohdy o příspěvek jedné básničky, říkadla či pohádky tohoto autora, dokazuje to stálé využití jeho odkazu v metodických pomůckách, a jak v další části doložím, i ve volnočasové četbě určené pro děti z mateřské školy.

Při dnešním početním rozmachu nakladatelského podnikání se pravděpodobně nejen běžný rodič, kupující dítěti knihu, ale i mnohý učitel nebo jiný odborník dostane nezřídka do situace, že vítá alespoň základní, zcela orientační vodítko. Potěšitelné je, že

mnohá ještě neznámá a nová nakladatelství, umožňují nahlédnout do svého profilu, ať už na webových stránkách, z úst distributorů či recenzí odběratelů. Přestávají tak být neznámými veličinami v tomto průmyslu.

Ve zkratce představím dvě nakladatelství, která patří k těm nejproslulejším a ve svých školních publikacích zahrnují i verše Františka Hrubína.

Jestliže po osmi letech existence nakladatelství může dnes nabídnout na našem knižním trhu ročně 70-75 nových titulů literatury pro děti a mládež, včetně učebnic, kterým se výhradně věnuje, je to obdivuhodné. Jedná se o nakladatelství *Fragment*, jehož celková produkce zahrnuje více než 500 svazků. Na počátku ediční činnosti Fragmentu byla dětská beletrie, nikoli však knížky ledajaké, například pohádky M. Macourka nebo J. Balíka. Postupně, po několik málo letech, se začalo nakladatelství orientovat také na poznávací, populárně naučnou i encyklopedickou literaturu a učebnice, a to pro nejrůznější období věku mladých čtenářů. Současně začaly vycházet veškeré publikace v jednotlivých edicích s nezaměnitelnou grafickou úpravou a ilustracemi, odpovídajícími danému věkovému a žánrovému zařazení. Fragment spolupracuje se zahraničními partnery (Británie, Polsko, Španělsko), takže z celkového počtu titulů dnešní nabídky je jich více než jedna třetina přejatých. Nabízí a prodává do těchto zemí a také na Slovensko nakladatelská práva celých edic vlastních publikací.

Podle stávající nabídky se celková produkce Fragmentu soustředí spíše na nejmenší zájemce a mladší školáky než na školáky starší a středoškolské studenty. V této souvislosti jsou pro lepší přehled označovány některé edice logem různobarevných sůviček, přičemž růžová sůvička označuje věk 3-8 let, modrá 8-12 let a zelená 12-16 let. Hodnotně koncipovaná, bohatě ilustrovaná, a především záslužná edice tohoto nakladatelství, je *Odkaz*, v němž vyšlo už deset svazků věnovaných významným postavám naší i světové historie a kultury – od českých panovníků a královen přes průkopníky vědy a techniky až ke spisovatelům.

Na rozdíl od Fragmentu, jehož rozsáhlá ediční činnost dnes sice zahrnuje nejrůznější žánry literatury pro děti a mládež včetně učebnic, avšak koncepce této činnosti se víceméně vyvíjela až postupem let, u dalšího pražského nakladatelství tomu bylo jinak. Hovoříme o *Alteru*. Již v roce 1989 vydala zakladatelka tohoto nakladatelství, Hana Staudková, spolu s Milošem Holasem nevelkou publikaci pod názvem *Živá abeceda*, kterou ilustrovala Alena Ladová. Tato učebnice pro „předslabikářové“ období nejen že získala v krátkém čase oblibu jak mezi dětmi, tak mezi rodiči a pedagogy, a mohla být proto rok co rok dále reprintovaná, ale předznamenala i základní ediční aktivitu nakladatelství *Alter*, vznikajícího brzy poté. Autorka si totiž už předtím během své

dlouholeté učitelské praxe na základní škole uvědomovala nedostatek metodicky kvalitních učebnic, které by na jedné straně umožnily vzbudit u dítěte zájem o výuku už od elementárních tříd a na straně druhé podnítit v tom smyslu i jeho aktivitu. Proto také začala s tímto úmyslem postupně připravovat ediční koncepci učebnic i jejich doplňků pro 1. a 2. stupeň základní školy; tu poté v následujících letech začalo už realizovat právě nakladatelství Alter.

Šlo o koncepci nově vytvořených řad, na nichž se dodnes podílejí vysokoškolští odborníci, učitelé a metodici, stejně jako spisovatelé a výtvarníci, přičemž autorské týmy usilují o to, aby jejich vklad do procesu výuky žáky aktivizoval, umožňoval k nim individuální pedagogův přístup, byl stále aktuální atp. Protože konkrétní realizaci takových záměrů bylo možné nejlépe uskutečnit od počátku výuky, tedy od *Živé abecedy*, vydalo už v roce 1992 nakladatelství Alter celý komplet učebnic a učebních pomůcek pro 1. ročník základní školy. Ten čítá celkem 27 titulů a je stále aktualizovaný podle zásady, že učebnice má být taková, jako když vznikla v roce posledního vydání. Je to nejen zmíněná *Živá abeceda*, ale také *Slabikář*, *Moje první čítanka*, stejně tak sem spadají *pisanky*, *audiokazety s nahrávkami i metodické pokyny pro pedagogy*. Nejčastějšími autory či pořadateli jsou H. Staudková či J. Žáček, z ilustrátorů pak H. Zmatlíková, V. Švejdrová a A. Ladová, jejichž texty a ilustrace jsou obsažné, sdělné a kultivované. Publikace *Slabikář* a *Moje první čítanka* byly oceněny Zlatými stuhami, cenou Comeniana (*Slabikář*), i jako nejkrásnější kniha roku.⁴⁰

4.2 Speciální a praktická škola

Pracovištěm mého otce je příspěvková organizace s názvem Speciální základní škola a Praktická škola, Rumburk. Je to škola spádová a dochází do ní žáci z mnoha okolních měst. Škola má v současnosti pět tříd praktické školy, tři třídy speciální školy, jednu přípravnou třídu a jednu třídu praktické školy jednoleté. Součástí je družina, která slouží také jako klub pro dojíždějící žáky.

V knihovně školní družiny je spousta poliček, mezi nepřeborným množstvím dětské literatury se skrývaly i tři knihy, které jsem si vypůjčila, abych do nich nahlédla. Jsou jimi *Dvakrát sedm pohádek*, *Dětem a Říkáme si*, *zpíváme si*, *hrajeme a tančíme*.

⁴⁰*Zlatý máj: o dětské literatuře a umění*. Praha: Česká sekce IBBY, 2000, str. 81 – 88.

Kniha *Dvakrát sedm pohádek* od Hrubína obsahuje přebásněné pohádky pro nejmenší (pro děti od 5 let). Vychovatelky tak mohou předčítat i těm nejmenším žákům, nebo je ponechat, aby si pohádky četli sami. O věrné ilustrace se postaral Jiří Trnka, na každé stránce se objevuje až několik menších obrázků.

Verše jsou snadno zapamatovatelné, svou melodií, rýmem a četnými dialogy:

„*Stůj, koblížku, ham, ham, ham!*“

„*Dobře - užuž utíkám.*“⁴¹

Je zřejmé, že verše se tak nevyskytují pouze v učebnicích určených pro výuku, ale také v těch, jež slouží k volnočasovému a odpočinkovému čtení pro různé věkové kategorie. Pohádky v knize mají známé náměty, jako například *Perníková chaloupka*, *Červená karkulka*, *Smolíček a jeskyňky*, *Paleček a jeho kamarádi*, *O nezvedených kůzlatech*, *Malá pohádka o řepě* a mnoho dalších.

Druhým ze zmíněných titulů je výbor Eduarda Petišky *Dětem*, ilustrovaný opět Jiřím Trnkou. Knihu jsem podrobila analýze v první části své práce, z tohoto důvodu se nebudu textům dále věnovat.

Třetím titulem je *Říkáme si, zpíváme si, hrajeme a tančíme* od Libuše Kurkové. Jde o metodickou literaturu, jejíž první vydání se datuje k roku 1971. Příručka je založena na Orffově škole a zaměřuje se na hudební výchovu dětí, obsahuje notové předlohy, vychází z lidových říkadel a písní, lidových tanečních her apod. Dětem touto formou přináší různé rytmické improvizace prováděné kupříkladu pouhým tleskáním, pleskáním o kolena, podupem a luskáním prstů. Podněty pro vytváření různých příběhů vhodných pro pohyb a jednoduchý hudební doprovod najdeme i v povídkách nebo poezii pro děti. Knížka F. Hrubína *Pasáček a sluníčko* obsahuje řadu jednotlivých drobných útvarů, které jsou uzavřeny v jeden celek, především vstupní a závěrečnou básní:

*Pasáčku, dobrý den,
jakýs měl v noci sen?
Zdálo se mi o sluníčku,
jak mě volá ven.*

⁴¹HRUBÍN, František. *Dvakrát sedm pohádek*. 4. vyd. Praha: Albatros, 1965.

*Dobrou noc, pasáčku,
ať si v noci rosa zebe,
zítra zas bez mráčku
uvítá nás modré nebe.*⁴²

První vstupní básničkou se den otevírá a závěrečnou se uzavírá. Verše navozují představy půvabného prostředí kopců, slunce, modrého nebe a dvě kontrastní nálady, ranní a večerní. Po uvedených dvou slokách se je děti naučí zpaměti, doprovázet je může zobcová flétna. Ptají se pasáčka, jaký měl den, a ten jim odpovídá, děj pokračuje; na konci pasáček zažene ovečky domů, vrací se a usíná. Lyrická melodie zobcové flétny příběh uzavírá.⁴³

Na pracovišti speciální a praktické školy se nachází žáci, kteří nemohou s lehkým mentálním postižením nebo s podprůměrnou rozumovou schopností studovat na základní škole. V tomto případě, nemluvíme-li o těžce mentálně retardovaných žácích, jsou enormně důležité specifické učební pomůcky, s nimiž se pedagogové snaží usnadnit těmto dětem výuku.

Pro ukázkou, jak Hrubínovy verše slouží v této organizaci, jsem vybrala několik čítanek, určené pro 1.-6. ročník speciální školy.

První z nich je pracovní sešit *Učíme se číst s mouchou Rudolfinou*, vybrali a sestavovali jej Hana Doskočilová a Jaroslav Provažník. Nakladatelství *Scientia* má dlouhou tradici v tvorbě kvalitních učebnic z mnoha oborů, a to jak pro školy, tak pro širokou veřejnost. Cvičebnice je barevně a příjemně ilustrovaná Evou Průškovou. Prostřednictvím veselých příběhů dostávají děti různé zábavné úkoly, mimo jiné jsou zde úlohy paměťové, žáci se mají naučit rozmanité básničky a písničky. Při listování sešitem jsem našla na jedné ze stran obrázek s proutěným košíkem a vysypanými brambory. Pod záhlavím *Básnička zpaměti – A náhodou je to taky* byl nadpis *POHÁDKA*. Následující dva verše mi prozradily, kdo je autorem:

*Princeznička na bále
poztrácela korále.*⁴⁴

⁴²KURKOVÁ, L. pozn. 13, s. 86.

⁴³KURKOVÁ, L., pozn. 13, s. 86.

⁴⁴DOSKOČILOVÁ, H. a PROVAŽNÍK J. *Učíme se číst s mouchou Rudolfinou*. Praha: Scientia, 1994, s. 41.

V první řadě nejde o verše didaktického charakteru, jak by se od takové cvičebnice mohlo čekat. Melodické a jednoduché verše zábavnou formou učí děti procvičovat paměť, střídající se intonací i artikulací pro dramatický projev při přednesu. Sdružený rým napomáhá rychlému osvojení básničky.

Nakladatelství pro děti a rodiče *Parta* se na knihách, které jsem měla k dispozici, vyskytuje nejčastěji. *ČÍTANKA* určená *pro čtvrtý až šestý ročník ZvŠ* obsahuje obrázky známých ilustrátorů, například Mikoláše Alše, Zdeňka Milera, Radka Pilaře, Ondřeje Sekory, Heleny Zmatlíkové a dalších. Editorka PhDr. Vladimíra Gebhartová sestavila texty tak, aby podprůměrně rozumové žáky zabavily a svou nenáročností jim pomohly s výslovností, s rychlostí čtení a s přemýšlením nad dějem. Již na první stránce jsem našla verše F. Hrubína, je tedy úvodní básnička čítanky.

*Honem, honem do školy,
celá třída už vás hledá,
uteče vám abeceda,
hoňte ji pak po poli.
V potoku i nad potokem,
nechytíš ji ani skokem!*⁴⁵

Básnička je lehce pedagogicky zaměřená, nabádá k radosti z učení se novým věcem, konkrétně abecedy. Čítance tak propůjčuje veselý začátek.

Poslední dvě učebnice jsou čítanky formátu A4, jsou bohatě ilustrované a pestré, vzhledově mě proto zaujaly jednoznačně nejvíce. *Čítanka pro 1. stupeň základní školy praktické, 3. díl (pro 5. ročník)* v sobě zahrnuje Hrubínovu báseň *Modrá a bílá*, je zařazena mezi dalšími s tematikou zimních sportů a doplňuje ji kresba Josefa Čapka z roku 1929. *Čítanka pro 3. ročník zvláštní školy* je malebným slabikářem s mnoha obrázky a zábavnými úkoly pro žáky. Začíná opakováním abecedy a pokračuje procvičováním různých souhlásek, zvláštních slov a na vnitřní obálce je malá a velká abeceda, tiskací i psací. Skromně se tu zrcadlí i několik básní od Hrubína: *Čmelák a včely; Malíř a Na jaře*.

⁴⁵*Čítanka pro čtvrtý až šestý ročník ZvŠ*. Praha: Parta, 1994, s. 5.

4.3 Základní škola (1.-5. třída)

Pracovištěm otcovy přítelkyně je Základní škola Tyršova Rumburk. Náplní její práce je vyučování němčiny a zastupování ředitele na obou stupních. Poprosila jsem ji proto, vzhledem k našemu blízkému vztahu, aby mi poskytla čítanky a slabikáře, se kterými pedagogové na prvním stupni pracují.

Pracovní materiál čítal kolem čtrnácti titulů. Nejfrekventovanějším nakladatelstvím bylo *Alter*, ihned po něm se umístila *Nová škola*. Ve speciální a praktické škole byla nakladatelství různá a bylo jich hned několik, v tomto případě se objevovala výhradně tato dvě.

Statisticky, velmi zjednodušeně, bylo mezi materiály šest čítanek (nazvané například také jako *Malý čtenář*), šest učebnic *Český jazyk* s čísly podle příslušného ročníku a dva slabikáře.

Zkoumání pro mě mělo však velmi překvapující až zarážející výsledek. Neudivilo mě, že se Hrubínovy verše nevyskytovaly v učebnicích *Český jazyk*, zaměřují se totiž v první řadě na gramatiku českého jazyka, jsou v nich různé úlohy (doplňování i,í/y,ý; doplňování chybějících slabik; opakování látky z předchozích ročníků apod.), obecně se úryvky textů či básně objevují jen zřídka.

Ze spolupráce ilustrátorky Heleny Zmatlíkové a spisovatele Jiřího Žáčka vznikly dvě líbezná čítanky, *Malý čtenář* a *Moje první čítanka*. Obě vyšly po roce 1990 v nakladatelství *Alter*. Mým cílem bylo však vyhledat texty F. Hrubína. I v čítankách s pořadovými čísly 3; 4; 5, tedy pro první až pátý ročník, bylo mé hledání neúspěšné. Konečně mohu představit učebnici s titulem *Čítanka 2*, vydanou nakladatelstvím *Alter*. Navazuje na trojdílnou učebnici počátečního čtení Jiřího Žáčka: *Slabikář; Moje první čítanka; Malý čtenář*. Z velké části jsou tu autorské články spisovatelky Zuzany Novákové, ale také B. Němcové, J. V. Sládka, J. Kozíška, K. Čapka a mnoho dalších významných autorů. Jedním z nich je i František Hrubín.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání má mimo jiné požadavek, aby žák četl a přednášel z paměti ve vhodném frázování a tempu přiměřené literární texty. V této čítance k tomu slouží ukázky z děl předních českých básníků, jejichž tvorba oslovuje děti mladšího školního věku. Ve vhodné míře je zastoupena i lidová poezie. Ukázky v *Čítance* doplňují vyučující četbou, recitací, dramatizací nebo zpěvem dalších básní (i zhudebněných) a říkadel. Zařazování „chvilky poezie“ do hodin čtení přináší dětem radost, estetický prožitek i citové uspokojení.

Od F. Hrubína jsou zahrnuty básně s názvy *Pohádka; Zvědavý vrabec; Paleček a jeho kamarádi; Zima; Ruce; Kde je myška; Červená Karkulka; Pohádka o Květušce; Dobrou noc, dobrý den; Slabikář po mámě a Smolíček a jeskyňky*.

V dnešní době se kvantita učebního materiálu, nejen pro první stupeň základní školy, masivně zvyšuje. Pozoruji to především v množství nabídek distributorů, ať už stálých či nových, kteří oslovují mateřskou nebo základní školu, kam mám díky rodičům umožněný přístup. Na trhu funguje velké množství nakladatelství, zaměřujících se na vzdělávání. Ať už *Nová škola, Státní pedagogické nakladatelství, Septima* nebo *Scientia* a další. Existuje však také možnost grantů, které využívají vysokoškolští pedagogové se svými studenty. Jedním z těchto případů je i učebnice pro výuku českého jazyka, určená prvnímu stupni, s názvem *Český jazyk v rýmech aneb jak na to říkadlem, zpěvem a pohybem*, která vyšla v roce 2014 ve spolupráci s Technickou univerzitou v Liberci. Autorkami jsou MgA. Jana Konvalinková, Ph.D., pedagožka z katedry primárního vzdělávání, a několik jejích studentek. Přestože publikace neobsahuje Hrubínovy verše, pojímá téma dětského říkadla jako herní pomůcku při učení, což je také součástí tématu mé bakalářské práce, proto tuto učebnici, kterou jsem dostala jako dárek při konzultacích s doktorkou Kovalinkovou, zmiňuji. Koncept je jednoznačný, dát hravost a fantazii dětem přímo během výuky. Pro mnohé z nich je tímto způsobem učební látka poutavější, zajímavější, ale především lehce zapamatovatelná. Vše, co se rýmuje, se lépe pamatuje, a říkadla si děti zapamatovávají už v předškolním věku. Publikace obsahuje několik rytmických říkadel, v nichž jsou obsažena pravopisná či gramatická pravidla. Ta jsou doplňovaná ilustracemi, notovými zápisy a možným pohybovým ztvárněním. Několik cvičení jsem sama vyzkoušela a musím potvrdit zábavnost a lehké zapamatování.⁴⁶

4.4 Mateřská škola

Kniha má v životě dítěte velké poslání a v mateřské škole pomáhá plnit řadu úkolů ve výchovné práci. Práce s knihou znamená především rozvoj dítěte v oblasti citové, mravní a komunikativní. Zároveň jde o přípravu dítěte pro práci v základní škole. Kniha otevírá dítěti od útlého dětství svět krásy a dobra, pomáhá v něm pěstovat smysl pro morální hodnoty, sociální citění, lásku ke kultuře, k vlastní zemi, k práci, k pravdě a k přírodě. Technické vymoženosti v podstatě nemohou v tomto věku nahradit zážitek při poslechu literárního textu.

⁴⁶BUŠŇIAKOVÁ, Jana a kol. *Český jazyk v rýmech, aneb, Jak na to říkadlem, zpěvem a pohybem*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, 92 s. ISBN 9788074941771.

Literární čítanka, která by však neměla nahrazovat knihy v mateřské škole, je určena k předčítání jednotlivých textů; její uspořádání odpovídá dalšímu rozdělení. Říkadla a básně jsou roztrženy podle témat, např. o zvířátkách, o lidech, o ročních dobách, o práci, o matce, k výročím. Styk dítěte s knihou je velmi důležitý, nejen proto, že ilustrace prohlubují a často spoluvytvářejí zážitek u dětí, ale také proto, aby si dítě mohlo knihu zamilovat, vracet se k ní a aby se s ní naučilo také zacházet, mělo k ní úctu.

Jako vhodný vstup do světa literatury jsou pro malé děti nepochybně lidová říkadla. Jejich předčítání a přednes můžeme spojovat s pohybovou činností podle obsahu i rytmu, větší děti mohou vytleskávat rytmus říkadel a také určovat rýmující se slova; rým bývá výrazný a úplný. Mohou se číst a říkat kdykoli a kdekoli, ve třídě a venku, dětem mladším i starším, a vždy je upoutají.

Říkadly se děti rozpočítávají při hrách, říkají si je do rytmu chůze na vycházkách ve městě i na venkově. Většinou říkadel se děti snadno naučí zpaměti. Učitelky či rodiče předčítají humorné verše a tím postupně přivádí děti k pochopení, že vtip se zakládá na rozporu zobrazené skutečnosti s objektivní skutečností – žába nemá rohy, klobouček nemůže být z pavučiny. Posun reality až k postavení na hlavu učí děti myslet – s podmínkou, že bezpečně znají skutečnost.

Na veselých folklorních textech v dialogu mohou děti zábavně a hravě intonovat otázku a odpověď. Při přednášení ve dvojicích je to dobrá příprava pro citlivou recitaci básní i výraznou dramaturgii pohádek.

Velmi typickým útvarem pro mateřské školy jsou pohádky ve verších. František Hrubín ve veršovaných pohádkách nenápadně, ale přesvědčivě pěstuje v dětech lásku k domovu, vysvětluje jim význam práce a sílu kolektivu, o mnohém je poučí. Děti pohádky nejen rády poslouchají, ale také velmi rády dramaturgují. Když znají dobře pohádky v próze i ve verších, mohou je srovnávat a hledat rozdíly.

Vtipné dialogy přímo vybízejí k dramatickému přednesu. Učitelka pohádku může zahrát sama, například u stolu s jednoduchými doplňky (prstovými maňásky, plošnými loutkami, hračkami a jinými věcmi). Pohádku mohou předvádět i samotné děti, dialogy mohou recitovat jednotlivci a jiné pasáže pro změnu sbory. Tato různá drobná představení slouží jako vděčná a moc milá ukázka práce v mateřské škole, a to na besídkách, třídních schůzkách, slavnostech nebo také při návštěvách domovů důchodců apod. Konkrétně se v čítankách a knížkách vyskytují Hrubínovy zveršované pohádky jako *První pohádka*;

*Červená karkulka; Perníková chaloupka; O Palečkovi, který vyrostl; Kuřátko v obilí; Začarovaný les a mnoho dalších.*⁴⁷

Pracovištěm mé matky je Mateřská škola Jiříkov, neoficiálně zvaná a známá jako MŠ SLUNEČNICE. Učitelky s dětmi pracují podle školního vzdělávacího programu s názvem „Kdo si hraje, nezlobí“. Ve Slunečnici už dlouhá léta funguje dětský pěvecký sbor s názvem *Sluníčko*, zpívají v něm jak menší děti, tak i předškoláci. Sklízají velké úspěchy, pozitivní ohlasy a rozdávají radost lidem při svých vystoupeních, a to nejen písničkami, ale také dramatickým přednesem mnoha básniček, krátkých her při besídkách ke Dni matek, Mikulášské a Vánoční besídce nebo také výstupy na městském úřadě, na náměstí při slavnostech a vánočních trzích, při vystoupení pro Domov důchodců. Náměty písní a básniček se odvíjejí nejčastěji od ročního období, dále také podle aktuálních svátků a událostí (Den matek, Vánoce, Velikonoce, výročí města Jiříkov apod.).

Při návštěvě mateřské školy jsem zavítala do míst, kde je knihovna. Děti si mohou knížky půjčit a listovat si v nich, už pouhé ilustrace v nich vyvolávají zvědavost a představivost, jaký příběh se může za obrázkem skrývat. Když znají děj z předčítání, jistě si ho snadno vybaví, pokud se jedná o oblíbenou knihu. Mezi klasickými autorskými pohádkami od H. Ch. Andersena, Jana Karafiáta, Karla Čapka a mnoha dalších se mezi knihami skrývaly i skvosty v podobě sbírek Františka Hrubína – *Říkejte si se mnou* s ilustracemi Jiřího Trnky; *Špalíček veršů a pohádek; Dvakrát sedm pohádek; Kuřátko a obilí a Hrajeme si celý den.*

Zeptala jsem se své matky, učitelky a zároveň vedoucí pěveckého sboru Sluníčko, zda existuje další způsob, kterým by autorova říkadla a básně využívaly. Odpovědí mi byly tři notové a textové předlohy. První z předloh byla dramatizace a zhudebnění říkadla *Paleček a jeho kamarádi* D. Valeškovou. Pomůckami mohou být například prstoví maňásci, díly ze stavebnice apod. Pedagožky se však zaměřují spíše na pěvecký výstup. Zpívají jak jedinci se sóly, tak celý kolektiv jako sbor:

„Má-mo, má-mo, usmaž koblížky!“

*„Až mi dojdeš pro šišky,
nemám už čím topit, synku,
dělej něco pro maminku!“*
*V lese bum, bum, bum,
šiška jako dům,*

⁴⁷VEBEROVÁ, E. pozn. 14.

*za ní druhá, po ní třetí
z vysokého smrku letí.
Paleček je dávno v lese,
sám však šišku neunesl.
Jde okolo školáček
jménem Ukazováček.
(...)*

Tímto vystoupením Sluníčko přispělo v Krásné Lípě roku 2013 na celorepublikové prezentaci sborů z mateřských, základních a uměleckých škol. Děti sklidily velké ovace a spolu s učitelkami si vysloužily krásné komentáře od zkušených hudebníků.

Příběh *O Smolíčkovi* je mezi dětmi velice oblíbený. Pohádku *Smolíček a Jeskyňky* od F. Hrubína zhudebnila opět D. Valešková.

Třetím a posledním hudebním zpracováním od D. Valeškové je *Kuřátko v obilí*, na krátké ukázce vidíme, jak snadné je zhudebnit verše, jež jsou melodické samy o sobě a děti se je tak snadno naučí z paměti a získají stabilitu rytmu:

*„Jak to bylo, pohádka?
Zabloudilo kuřátko
za zahradou mezi poli
pípá, pípá, nožky bolí.“*

*„Ve vysokém obilí
bude večer za chvíli.“*

*"Povězte mi, bílé ovsy,
kudy vede cesta do vsi!"*

*"Jen se zeptej ječmene,
snad si na to vzpomene."*

5. NAVRŽENÍ VLASTNÍHO VÝBORU

Doposud vyšlo neobyčejné množství výborů z tvorby Františka Hrubína, mnoho z nich si zachovává typické dělení dle ročních období, jiná jsou věnovaná předškolnímu nebo školnímu věku. Nebylo snadné vybrat si kritérium, podle něhož by vznikl originální soubor, lišící se od těch ostatních. Při konzultaci s vedoucím mé bakalářské práce, doktorem Šrámkem, jsme zapřemýšleli nad tím, co kdyby děti mohly s knížkou zažít neobyčejný den, v němž se může odehrát cokoli? Ráno je probudí sluníčko a po obědě bude tak silně sněžít, že budou moci vytáhnout sánky. Spěšně a spontánně mi pak hlavou probleskl název výboru *Kouzelný den s Františkem Hrubínem*. Leckteré výbory vítají čtenáře jarem v podobě veršů o sluníčku a hrách v teplém dni, na konci se loučí zimou, básničkami o sánkování, bruslení apod., vše je ale pojato v rámci cyklu roku, nikoli dne.

Toto kritérium mi usnadnilo výběr jednotlivých říkadel z původních sbírek a také utřídilo pořadí, ve kterém budou postupovat. Předmluva je věnovaná dětem, ale i rodičům, s ohledem na tento fakt jsem text stylizovala spíše „pohádkově“ a takovým způsobem, abych čtenáře upoutala a nalákala na tento podivuhodný den s Františkem Hrubínem.

Antologii zahajuje úvodní báseň *Ráno*, veselá říkanka, kde se mluví o brzkém ránu, hotové práci a mamince, jak myje bratříčkovi pusy. Následuje básnička *Ranní slunce*, která má navodit optimismus a radost z nového dne, sluníčko děti vítá a zve ke hře.

*Voní kvítí,
barvy svítí,
pojď sestřičko, ven,
slunce z trávy
vstává, zdraví:
Děti, dobrý den!*⁴⁸

Z rána prostupujeme do dopoledne, v němž na nás čeká jaro, ukazuje nám svou rozvernost a skotačivost nejen dětí, ale také zvířátek. Dny se prodlužují a otepluje se, vše okolo bohatě kvete, voní a doslova hraje zpěvnou melodií.

⁴⁸HRUBÍN, F. *Kouzelný den s Františkem Hrubínem*. 2015.

*Na jaře, když kvete sad,
na světě je každý rád,
včelky, housátka,
děti, kuřátka,
motýli a ptáci (...)*⁴⁹

Stěžejním a zachovalým motivem je slunce, děti si v lyrických básničkách hrají v trávě, chytají se vesele za sukýnky a nadšeně vítají krásný den. Jaro se postupně prolne s létem, což si čtenář uvědomí mezi řádky básničky *U vody*, kde si děti hrají na ryby a plavou v teplém rybníce. Tancují na louce, vesele dupají a vytleskávají rytmus rukama a také ho vydupávají nohama. Léto je v první řadě obdobím prázdnin, návštěv babiček a dědečků a vídání se s kamarády, které třeba po celý školní rok nevidí. Děti zažívají dobrodružství od časného rána, a když se vrací domů s odřenými koleny, maminka láteří při zašívání potrhané látky na kraťasech.

Trhání jablíček má dětské čtenáře postupně připravit na to, že se blíží konec léta, krásného období. Na řadu přichází další půvabná část roku, kdy příroda hraje všemožnými veselými barvami, každý jarní květ se změní v podzimní barevný lístek. Začíná se sklízet úroda ovocných stromů, babička s dědečkem a také zemědělci na poli vykopávají brambory, které si pak děti opékají ve žhavém uhlí rozdělaného ohýnku. Když sluníčko v tomto období zajde, jeho plameny příjemně zahřejí.

Básnička *Už je podzim* nám potvrzuje, že kvítí odfoukl vítr a místo něj začíná poletovat listí.

*Už je podzim, hnědá hlína
lepší se nám na paty
a z modrého nebe zbylo
jenom Hance na šaty.*⁵⁰

I když se obloha mračí a občas silně zaprší, vzápětí se vyčáší, pohladí nás větřík a na řadu přijde oblíbená zábava na podzim, jak pro rodiče, tak pro děti. Pouštění draka na louce má rádo snad každé dítě. Radovánky přicházejí už ve chvíli, kdy děti spolu se svými rodiči draka vyrábějí a pak jej s nimi pouští. Nevynechala jsem proto ani tematickou podzimní

⁴⁹HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 5.

⁵⁰HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 11.

básničku *Drak*. Podzim plyne a tak i příroda ve svém přirozeném koloběhu, a najednou se slunce začne schovávat, oznamuje dětem, aby se ukryly do tepla.

Hledejte, hledejte sluníčko.

Kampak se sluníčko schovalo?

*My ti to neřeknem, zimičko,
sluníčko už by nás nehřálo.⁵¹*

Jakmile však do zimy vstoupíme, zjistíme, že její přítomnost nemá negativní význam. Jaká by to byla zima bez sněhu a všech těch soutěží a závodů s kamarády? Básničky v sobě skrývají veselé hry se sněhem, klouzání se, bruslení a sáňkování. Rybník, který byl ještě dopoledne teplý a děti v něm skotačily, má nyní hladinu pokrytou silnou vrstvou ledu.

*Zmrzl rybník, struha,
už je zima tuhá.*

*Led už drží na kaluži,
kdo tam bruslí, ať se tuží.⁵²*

Nedílnou součástí zimy jsou i krásné české tradice, jako je pečení cukroví, chození čerta a Mikuláše po domech zlobivých i hodných dětí, které přednášejí básničky nebo zpívají písničky. A však nejkrásnější zvyklostí ve všech dětských srdcích jsou bezpochyby Vánoce, těmi totiž děti dlouhé období, třeba již od podzimu, žijí. Zařadila jsem proto do tohoto oddílu básničky *Čert a Mikuláš*, *Rohličky* a *Vánoce*.

Záměrně jsem vynechala říkadla s mravními poučkami, jelikož v tomto dni jde pouze o hry a obveselení. Děti nemusí jít do školy ani si uklízet svůj pokoj. Před obědem a večeří je však důležité umýt si ruce. Je to důležitý návyk, který by se ani o prázdninách neměl vynechat. Nebylo snadné dohledat v původních sbírkách básničky, které by obsahovaly verše bezprostředně o jídle (večeří či obědu), také proto jsem zvolila tuto variantu, aby čtenáři pochopili, že se schyluje k večeří a je důležité umýt si po hraní s hračkami nebo na pískovišti ruce.

⁵¹HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 14.

⁵²HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 16.

*To jsou prsty, to jsou dlaně
mýdlo s vodou patří na ně.
A po mýdle dobré jídlo
A po jídle zase mýdlo.⁵³*

Se schylujícíím se večerem vychází měsíc, je po večeri a děti se chystají do vany, aby se po celém dni umyly a mohly čisté zalézt do své postele. V básničce *Ve vaně* je opět motiv nepostradatelné přítomnosti matky, která umyje chodidla i záda. A čisté vlasy přece provoní celý polštář.

*Teplá voda, kousek mýdla,
od vlásků až po chodidla
přes heboučká zádička
umyji tě, maličká.
Ale nebýt hodné mámy,
neumyly by tě samy
mýdlo ani vodička!⁵⁴*

Co by to však bylo za večer a uložení do postýlky maminkou, kdyby svým maličkým ona nebo tatínek nepřečetli pohádku? I těmto společným chvilčkám rodičů s dětmi jsem ve svém výboru vyhradila své místo. Sbírka Františka Hrubína *Říkejte si pohádky* v sobě ukrývá spoustu líbezných veršovaných pohádek, proto jsem bez zaváhání zalistovala v této knize a vybrala pohádku *Otesánek*, jelikož tento příběh v mém dětství patřil mezi oblíbené.

Jak uvádí Michal Černoušek ve své knize *Děti a svět pohádek*, pohádka svou jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je ta nejdůležitější funkce pohádky, strukturovat skutečnost. Promluvit jazykem, jemuž budou děti rozumět.

Závěrečnou báseň *Dobrou noc* jsem zkrátila o druhou polovinu *Dobrý den*, neboť jsem chtěla kouzelný den ukončit tím, že rodič uspí dítě pohádkou, políbí ho na čelo a nechá ho ponořit se do země snů.

⁵³HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 23.

⁵⁴HRUBÍN, F., pozn. 31, s. 25.

Práce na tomto výboru pro mě byla ojedinělá, kreativní a výjimečná. Znovu jsem si z původních sbírek osvěžila říkadla, která jsem slýchávala od matky již v útlém dětství, učila jsem se je následně v mateřské škole na přednesy k různým příležitostem a setkávala se s nimi nadále na prvním stupni základní školy. I když mnou navržený soubor pravděpodobně knižně nevyjde, v mé bakalářské práci bude představovat nehynoucí odkaz na tohoto básníka. Nepochybně jednou i mé děti uslyší tato krásná říkadla a samy se je jednoho dne začnou učit přeříkávat. Protože by byly o tolik chudší, kdyby neměly o tomto spisovateli povědomí.

6. ZÁVĚR

Tvorba Františka Hrubína je bezesporu velmi bohatá a rozmanitá, dokazuje to nejen personální bibliografie, ale také vyšlé a nadále vycházející výběry, které zpracovávají pestré básničky, říkadla, verše, v nichž se objevují charakteristická témata a motivy pro tohoto tvůrce, ale také divadelní hry, překlady z francouzštiny, prózu a další žánry.

Stěžejně se v této práci věnuji stručnému přehledu antologií v českém prostředí, jak důležité pro svůj přehled dějin české literatury, tak pro svůj souhrn děl významných básníků pro děti. Analyzuji výběry Františka Hrubína a dosvědčuji nepostradatelnost poezie v dětském světě. Stálé využití Hrubínova odkazu jsem doložila na ukázkách z materiálů tří institucí, které navštěvují děti různých věkových skupin a mentality. Z textu je dále patrné, že dnešní trh je přesycený nakladatelstvími, některá však mají dlouholetou a zaslouženou reputaci.

Bylo pro mě velmi zajímavé pročítat si Hrubínovy původní sbírky a pozorovat umění ilustrátorů a z nich vybírat básničky a říkadla do svého souboru. Tato část pro mě byla inspirativní a kreativní.

V reflexi se současností je třeba zvýraznit fakt, že ačkoli se práce zabývá texty, které vznikaly ve 20. století a výše, jejich hlasy stále promlouvají i k současné generaci. Aneb jak sám František Hrubín prohlásil: „*Kdo v srdci žije, neumírá.*“

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

HRUBÍN, František. *Říkadla pro celý den a taky navečer*. 1. vyd. Praha: Meander, 2007, 50 s. Modrý slon (Meander). ISBN 978-80-86283-56-2.

HRUBÍN, František. *Od jara do jara*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2011, 112 s. ISBN 978-80-00-02693-0.

HRUBÍN, František a Eduard PETIŠKA. *Dětem*. 4. vyd. (2. rozšíř.). Praha: Albatros, 1990, 92 s.

LADA, Josef a František HRUBÍN. *Ladův veselý přírodopis*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1953, 46 s. Knižnice pro nejmenší.

HRUBÍN, František. *Dvakrát sedm pohádek*. 4. vyd. Praha: Albatros, 1965.

Sekundární literatura:

ČEŇKOVÁ, J. *Zpívá-li básník o dětství... O tvorbě Františka Hrubína pro děti*. Literární archiv. 2010, roč. 2010, č. 42, s. 27-39.

HEŘMAN, Z. *Čtyři studie o Františku Hrubínovi*. Praha: SNDK, 1960.

JANOUSEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Vyd. 1. Praha: Brána, 1998, 791 s. ISBN 80-7243-014-9.

KURKOVÁ, L. *Říkáme si, zpíváme si, hrajeme a tančíme*. Praha: SPN, 1971.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-7185-669-x.

Slovník literární teorie. 2. rozš. vyd. Editor Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

TOMAN, Jaroslav. *Konstanty a proměny moderní české poezie pro děti: (tvorba, recepce, reflexe)*. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2008, 271 s. ISBN 978-80-904247-2-2.

VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. SPN, 1984.

VŠETIČKA, F. *Čtyři hlasy*. Brno: Profil v Ostravě, 1989.

Zlatý máj: o dětské literatuře a umění. Praha: Česká sekce IBBY, 2000, 104 s.

Terciární literatura

BUŠNIAKOVÁ, Jana a kol. *Český jazyk v rýmech, aneb, Jak na to říkadlem, zpěvem a pohybem*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, 92 s. ISBN 9788074941771.

Čítanka pro čtvrtý až šestý ročník ZvŠ. Praha: Parta, 1994.

DOSKOČILOVÁ, H. a PROVAZNÍK J. *Učíme se číst s mouchou Rudolfínou*. Praha: Scientia, 1994.

HRUBÍN, František a kol. *Zlatý věnec*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1973, 478 s., obr. příl. Klub mladých čtenářů.

KOŽÍŠEK, Josef, Karel Václav RAIS a Josef Václav SLÁDEK. *Z křišťálové studánky*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1974, 97 s.

RAIS, Karel Václav. *Cestička k domovu*. 4. upravené a rozšířené vyd. Praha: Albatros, 1983, s. 265.

SLÁDEK, Josef Václav. *Zlaté slunce, bílý den: výbor z díla*. 6. vyd. Praha: Albatros, 1995, 135 s. ISBN 8000000490.

STRÁNSKÝ, Josef a Jarmila BACHMANNOVÁ. *Strašidla a čarování v Krkonoších*. Vyd. 1. Liberec: Bor, 2014, 105 s. ISBN 978-80-87607-33-6

ŠRÁMEK, Petr (ed.). *Nebe - peklo - ráj: tyglík české poezie pro děti 20. století*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2009, 289 s. ISBN 9788000024394.

ŠRÁMEK, Petr (ed.). *Hrábky drápky odpadky: krasohled české poezie pro děti 19. století*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2012, 303 s. ISBN 9788000030500.

Výbor z české literatury [online]. [citováno ze dne 30.5.2015]. Oddělení Edice E Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Dostupné z: <http://ucl.cas.cz/edicee/antologie>.

8. SEZNAM PŘÍLOH

1. Výbor *Kouzelný den s Františkem Hrubínem*

FRANTIŠEK HRUBÍN

KOUZELNÝ DEN S FRANTIŠKEM HRUBÍNEM

aneb jak chytat do dlaní kvítí a vločky

Výbor z tvorby Františka Hrubína připravila Markéta Nedvídková

2015, v Liberci

Pro děti od tří let

Předmluva

Milé děti, milí rodiče,

v rodinných knihovnách se ukrývá spousta výborů s básničkami a pohádkami Františka Hrubína. Já však chtěla krom připomenutí si krásných veršů něco nového, co doposud žádný jiný přede mnou neučinil. Původní sbírky se velmi často dělí na roční období, ukazují nám různé tradice a důležitost sluníčka a maminek na světě. Co ale takhle vše zažít během jediného dne? Takového podivného a krásného kouzelného dne, kdy se dopoledne budeme koupat v teplém rybníce a odpoledne na něm budeme bruslit? Co když k obědu budeme mít ovocné knedlíky a večer nám ve vaně bude plavat vánoční kapr?

Pojďme se společně podívat na veselá říkadla plná rytmu, melodie a hravosti, která nás budou celým kouzelným dnem provádět.

RÁNO

Máma myje bratříčkovi
pusu před snídání.

Co mi řekne, až se doví,
že tu míchám za ni?

Pohladí mě, pochválí,
že už nejsem ospalý,
že už máme brzo ráno
tolik práce uděláno.

Ty, kocoure, pořád spíš.
Utíkej a chyt' myš.

RANNÍ SLUNCE

Voní kvítí,
barvy svítí,
pojd' sestřičko, ven,
slunce z trávy
vstává, zdraví:
Děti, dobrý den!

Pookřívá,
jak se dívá
listím do zahrad.
Nezhasni nám,
nechod' jinam,
budeme si hrát!

PANENKA

Když ráno, raníčko vstanu,
probudím panenku, pannu.
Nejdřív jí uvážu pentličku,
potom se ukážem sluníčku.

V zahradě zpívají ptáci,
my už tam najdeme práci,
budeme zalévat květiny,
nejdřív ty kosatce máminy.

KAM TAK ČASNĚ?

Kam tak časně, strýčku?

Inu na travičku,
na mez k nové silnici,
než ji spasou zajíci.

Strýčku, vždyť je rosa,
zrezaví vám kosa.

Nezrezaví, neměj strach,
lepší rosa nežli prach!

NA JAŘE

Na jaře, když kvete sad,
na světě je každý rád,
včelky, housátka,
děti, kuřátka,
motýli a ptáci,
i ti poškoláci,
ti se teprv budou hnát
na sluníčko ven -
na světě je každý rád,
když je krásný den.

HONIČKA

Cinky, cinky, cinkylinky,
chytněte se za sukýnky,
až mě všichni dohoní,

Zvonek hezky zazvoní,
cinkylinky, cinky, cinky!

U VODY

Hop do vody, do vodičky,
zahrajem si na rybičky –
hop do vody jako šipka,
velká rybka, malá rybka!

Hop – a z vody na sluníčko,
uschnou záda, uschne líčko –
ať si jak chce ryba vede,
tohle přece nedovede!

TANEČEK

Dupají nožičky,
vesele dupají
a milé ručičky
nožičkám tleskají.

Tleskejte, tleskejte,
ručičky, dlaničky,
vesele dupejte,
patičky, nožičky!

LÉTO

Nesem jahod plné hrnky,
vyplašili jsme dvě srnky
a jednoho jelena,
třásla se mu kolena.

TRHÁNÍ JABLÍČEK

Trháme ze stromu
nažloutlá jablíčka.

Hádejte pro koho?
Pro tátu, tatíčka.

Trháme jablíčka,
nejlepší jablíčko
schováme pro tebe,
maminko, mamičko!

UŽ JE PODZIM

Už je podzim, hnědá hlína
lepí se nám na paty
a z modrého nebe zbylo
jenom Hance na šaty.

Draku, hledej mezi mraky
ještě kousek plátýnka,
ať si může modrou sukni
ušíť také maminka!

PRŠÍ

Odpoledne táta spí,
Někdo chodí po záspi.

Deštík cupá, cupy, cupy,
nepouštěj ho do chalupy,
vždyť má nohy od hlíny,
umaže nám peřiny,

a podlahu taky, táto,
vždyť má nohy samé bláto.

DRAK

Větre, větre, vrať mi draka,
slyším, jak tam havran kráká.

Už je pozdě, Františku,
pustil se s ním do křížku.

SLUNÍČKO SE SCHOVÁVÁ

Hledejte, hledejte sluníčko.

Kampak se sluníčko schovalo?

My ti to neřeknem, zimičko,
sluníčko už by nás nehřálo.

Hledejte sluníčko, hledejte,
až si je najdete, povězte,
nejdřív se u něho ohřejte,
pak mi ho trošičku přineste!

HŘEJ, SLUNÍČKO

Hřej, sluníčko, ještě chvíli,
zahrajem si na motýly,
na bělásky, na babočky,
než tu místo nich
budou lítat bílé vločky,
vločky, sníh a sníh!

ZIMA UŽ JE TU

Zmrzl rybník, struha,
už je zima tuhá.

Led už drží na kaluži,
kdo tam bruslí, ať se tuží.

Už je sněhu převelice,
nebojím se metelice.

Ať si hvízdá meluzína,
jenom když je prima zima.

BRUSLE, SANĚ

Brusle, saně –
honem na ně,
dokud máme
sníh a led,
nenechme je
zahálet,
dokud máme
sníh a mráz,
poletíme
jako ptáci,
spadneme-li,
vstanem zas
bílí jako sněhuláci.

KLOUZAČKA

My jsme kluci z jedné obce,
z Hůrky Bramborové,
jezdili už z toho kopce
naši tatínkové,

dědečkové si tu hráli
- to je dávno, pane –
prabáby jim zašivaly
gatě roztrhané.

NA BRUSLÍCH

Holky lezou za kamna,
že je zima náramná,

ale správný chlapec
nepoleze za pec.

Já jsem chlapec z Nuslí,
kde to všechno bruslí,

než bude čas k obědu,
stokrát kolo objedu.

ČERT A MIKULÁŠ

Hudry, hudry, dupy, dupy,
čert nám leze do chalupy,
hudry, hudry, už tu je,
už na okna bubnuje.

Dlouhý ocas, krátké uši,
to ti, čerte, pěkně sluší,
celý černý, samý chlup,
metlou dělá šupy, šup.

Ale až se večer zčeří,
zmáčknou kliku našich dveří
anděl a pak Mikuláš.

Znáš je, táto? Znáš, je znáš?

Co mi dají za nadílku?

Už jdou, už jdou, ještě chvílku.

Čert však nesmí přes práh dál, tatínek, ten by mu dal.

ROHLÍČKY

Počkej chvílku, chvíličku,
uhnětu tě, rohlíčku,
uhnětu tě, upeču tě,
máma už si dělá chutě,
upeču tě pomaloučku,
pak na tebe, rohlíčku,
budu sypat sladkou moučku,
počkej chvílku, chvíličku!

VÁNOCE

Vánoce, ach vánoce,
dobře rybám v potoce,
plují pod sněhem a ledem,
to my děti nedovedem.

Kapře, kapře, kapříčku,
vím, proč máš rád vodičku.
Já mám také vodu ráda,
když mi máma myje záda.

Také já se divoce
umím mrskat v potoce,
když je krásný letní den
a když slunce pěkně svítí –
potom však mě máma chytí,
jako rybu táhne ven.

PŘI MYTÍ RUKOU

To jsou prsty, to jsou dlaně
mýdlo s vodou patří na ně.

A po mýdle dobré jídlo
a po jídle zase mýdlo.

VEČER

Která z našich slepiček
viděla už měsíček?

Ani jedna – když se šeří,
už jsou dávno po večeři,
když vy, hvězdy, svítíte,
spí už jako zabitě.

VE VANĚ

Teplá voda, kousek mýdla,
od vlásků až po chodidla
přes heboučká zádíčka
umyji tě, maličká.

Ale nebýt hodné mámy,
neumyly by tě samy
mýdlo ani vodička!

ČISTÉ ZOUBKY

Nečistí si zoubky – zle je!

Jak se potom na svět směje?

Nelíbí se sluníčku,

nelíbí se vodě, kvítí.

Já znám jednu Haničku,

té se zoubky jenom třpytí.

A ta všude, všude je,

na všechno se jenom směje.

MĚSÍČEK

Měsíčku, můj měsíčku,
pes na tebe vrčí,
žes upustil hvězdičku
do hustého smrčí.

Než ponocný odtroubí,
hledej mezi mraky,
ráno půjdu na houby,
pomohu ti taky.

OTESÁNEK

Snědl jsem talíř s buchtami
a teď dám se do mámy,
hamy, hamy, ham –
Sněd jsem pekáč s kuřaty
a teď se dám do táty –
lidi, to se mám!

Máma stojí celá bledá,
ale táta – ten se nedá!

Přines mámě, Otesánku,
vody v malovaném džbánu,
umyje tě, učesá
a pak půjdeme do lesa.

Otesánek řízy, řízy,
řeže dříví z mladé břízy,
řízy, řízy, říz –

neptej se nás, milá pilo,
proč mu v lese vytrávilo
u zelených bříz.

A když se už v lese šepí,
běží k mámě na večeři:

Mámo, já bych jedl!

-Všechno prve snědl.

Udělej mi vdolečky.

-Až sebereš drobečky.

Udělej mi salátek.

- Ober kosti z kuřátek.

Hamy, hamy, ham,
lidi, to se mám!

DOBROU NOC

Hned budu spát, postýlko,
jen co zhasne světýlko,
skrčím se a zavřu očka,
slunko na mne ráno počká.

Ediční poznámka

Tento výbor obsahuje básně především ze známých sbírek. Nejčastěji jsem čerpala z knihy *Jak se chytá radost, Říkejte si se mnou* a *Sviť, sluníčko, sviť*. Ze sbírky *Hrajte si s námi* jsem zařadila čtyři básně a z knihy *Říkejte si se mnou* jsem vybrala jednu veršovanou pohádku. Do výboru jsem včlenila jednu báseň, která byla vydána časopisecky ve 40. letech 20. století v *Mateřídoušce*, jejíž zrod František Hrubín v roce 1945 inicioval.

OBSAH

RÁNO.....	3
RANNÍ SLUNCE.....	4
PANENKA.....	5
KAM TAK ČASNĚ?.....	6
NA JAŘE.....	7
HONIČKA.....	8
U VODY.....	9
TANEČEK.....	10
LÉTO.....	11
TRHÁNÍ JABLÍČEK.....	12
UŽ JE PODZIM.....	13
PRŠÍ.....	14
DRAK.....	15
SLUNÍČKO SE SCHOVÁVÁ.....	16
HŘEJ, SLUNÍČKO.....	17
ZIMA UŽ JE TU.....	18
BRUSLE, SANĚ.....	19
KLOUZAČKA.....	20
NA BRUSLÍCH.....	21
ČERT A MIKULÁŠ.....	22
ROHLÍČKY.....	23
VÁNOCE.....	24
PŘI MYTÍ RUKOU.....	25
VEČER.....	26
VE VANĚ.....	27
ČISTÉ ZOUBKY.....	28
MĚSÍČEK.....	29
OTESÁNEK.....	30
DOBROU NOC.....	32

Soupis bibliografie:

Jak se chytá radost. Praha: Librex 1997 - Na jaře, Ranní slunce, Panenka, U vody, Už je podzim, Klouzačka, Ráno, Večer.

Říkejte si se mnou. Praha: Studio trnka 2010 - Kam tak časně?, Prší, Drak, Na bruslích, Při mytí rukou, Léto, Měsíček.

Sviť, sluníčko, sviť. Praha: Albatros 1976 - Ve vaně, Brusle, saně, Vánoce, Čisté zoubky, Dobrou noc.

Hrajte si s námi. Praha: Albatros 1975 - Honička, Trhání jablíček, Sluníčko se schovává, Taneček.

Říkejte si pohádky. Praha: Albatros 1998 - Otesánek.

Báseň z *Mateřídoušky* vyšla pod pseudonymem Emilie Vykydalové, roč. V., 1949, č. 6)